г Химки 6
ул Библиотечная 15
Книгохранилищу Гос биб ке
СССР им В И Ленина
1/12-83 сер

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дехь ◆ ШИНАРА, 22 ФЕВРАЛЬ, 1983 ШУ. ◆ № 23 (8745). ◆ Мах 3 кеп.

Кхоана — Советски Эскареи ТIема-Форда Флотеи Ди

Кхашка удобренеш яхьара месячник

IА ДIАДАЛАРГА ХЬЕЖЖА ХЬА А ЛУРГДА...

Лаьттана доал а деш, цуьна доагIар Iа дIададаларга хьежжа хургда цо хьалуш дола беркат. Цу, чоалхане доацаца бакъдолчох дика кхийттар Назрановски районa «Малк» совхоза лаьтта леладераш. Кхашка, боагIача боарамагIа минеральнии органически удобренеш ца товсар бахьан долаш, укх тIеххьарча шерашка боахамо дIаюаш йолча юртбоахама культурай хьувкъам дикка лохбелар. Лаьтташка, кхьаста, кIезига юкъекхухьар органически удобренеш. Цудухьа, гурахьа хьувкъам чуйиа боаллаше, цу гIулакха оарцагIбаьлар совхоза къахьегамхой. Нагахьа сайна хьалхарча шерашка кхашка минеральнии органически удобренеш «Сельхозхимия» новкъосталца дIанхихьа яле, карарча шера из болх шоай низаца чакхбаккха лаьрхIар механизатораша. Болх отрядии хьисапе вIаштIехьбаккхар пайдаегIа доаца кхета а деш, совхозе вIашагIъеллар лаьрххIа лаьтта хьаьнду отряд. Цуна чубахар боахаме эттара дикагIа бола механизатораш. Отряде дIаелар цIенагIа йола техника. ХIьата, цуна кулгалде оттавир балхе йоккха опыт йолаш, из лерттIа вIаштIехьбаккха ховш вола агроном Муцольгов Илез.

— Хургболча хьувкъама теншаме лард йолла лаьрхIад карарча шера тха къахьегамхоша, — йоах Илеза. — Лоацдача хена подкормка яь даьлар гурахьа дIадийнача ялата. ХIана шекара севкIаши дIаюэргIольа кхашка органически удобренеш дIакхухьаш да тхо. ХIара дийнахьа кхашка дIахьу 300—350 тонн кхо. ХIара гектара дIакхоач 30—40 тонн. Лаьттан беркат совдаккхара, цIаккха ца лаьча беса йоакхо ю укх шера тха кулгалхоша, керттерча специалисташа. Цу гIулакха мел эша хIама вIаштIехьдаьккхад.

ХIара дийнахьа кхашка органически удобренеш дIакхухьаш пийтта трактор я. Дика кхоачашду шоашта тIадилла декхар механизатораша. Къахьегаме масал тедаш болх беш ба Евлоев Мухажир, Богатырев Поакъап, Аушев Ахьмад. Шоаш леладеча Т-150 яхача низ болча тракторашца, дийнахьа царех хIаране вIаштIехьдоал 60—65 тонн кхо кхашка дIадахьа. «Ферма — кха» яхача конвейерагIа цахадлаш. Лакха опсарле йолаш болх байт кхо тIадотташ йолча погрузчика тIа болх беш волча механизатора Аушев Iалаудина. Кхашка органически удобренеш дIакхахьара месячник дIайолаелча дена цхьаккха а моттиг нийсъелийтаза цо ший бехкагIа кхо дIакхухьаш йола тракторaш болх а ца беш сайна латташ. Геттара дика кхоачашду ший декхар кхо дIахьа кхувсача агрегата тIа болх беш волча къонача механизатора Евлоев Мувсас а. Цунна карагIдоал хIара дийнахьа 40—45 тонн кхо кхай тIа дIатасса. Гуш да, кхо гулдеча хена совдеша хIамаэль юкъе ца йохайташ, цIена долаш лерттIа дIаоттадаьлта. Цудухьа кхо тIадотта а, из кхай тIа дIатасса а аттагIа да, болх чехкагIа дIабола, техника а йохац.

Республиканска месячник дIайолалалехьа болабеннабар совхозе кхашка органически удобренеш дIакхахьа. Духхьал январь бетта кхашка дIакхаьчар 1800 тонн кхо. Февраль бетта механизатораш декхарийла бар 2000 тонн кхо кхашка дIадахьа. ХIьата из оаздаи хапал кьалха кхоачашъярад совгIа, тIехкхоачашъе а вIаштIехьдаьннад лаьтта хьаьндеш йолча отряда чубоагIача механизаторий. Иштта, 15 февралe кхоачаш кхашка дIадихьад 3050 тонн кхо. ХIаьта кхарарча бетта из цифра ялх эзарнега дIакхоачае лаьрхIад механизаторaша. ТIаккха, хIаьо бeча балхага хьежача майрра теша мегарг а ва цар шоай дош кхоачаюдергхилараx.

Хьакъалда лелабу ший болх агронома Муцольгов Илеза а.

— Совхоза дукхагIдола лаьтташ чумхийттачей айенначен моттигашка ухк. Цу лаьтташка, массанахьа цхьан боарамагIа удобренеш товсар нийса дац, хIана аьлча догIаши йоачаши уж айеннача моттигашкара чухкийттача Iоекхухь. Цудухьа, айеннача моттигашка дукха дукхагIа дул оаха кхо, — яхаш дувц сога Илеза.

Боаккха теркам тIабохийт совхоза кужалхоша ваьха балха тIара безам совбаккхара. Баьча балха итоган хIара дийнахьа ю. Шийна задани кхоачашдеча механизатора цхьаьша тум луш, ахчан преми тел. Эттара дикагIа къахьийлачунна дIалу карара кара тела цIе вымпел. ХIаравар ше-ше хьалхадала тIергаш хьинар айденна къахьегеш ва. Механизаторашта юкъе социалистически яхь шерра яржара тешал ду карара кара тела цIе вымпел цхьаьне дукха ца леладро. Масала, со укхаза волча дийнахьа цIе вымпел Богатырев Поакъалага яр, хIаьта ди хьалха из лепаш хиннаяр Аушев Ахьмада трактора тIа.

Балха цхьа сахьат, минута йоаца механизатораша зехьа. Нагахьа сайна техника еха моттиг нийсъелча из цу сахьате тоае кийчча ба балха йоккха опыт йолаш бола слесараш Исмайлов Iалихаьн Муцольгов Дауди. ВIаштIехьдаьккхад механизатораша бригадин стане бIайка кхача кийчбар а.

Иштта, бIарчача дийнахьа цахаддаш латт кхашка тракторий моторaша ду тататш. Хургболча хьувкъама тешшаме лард йоллаш боахк механизаторaш. Цар дика кхетаду, гIулакх дарга хьежжа мара лаьттан беркат совдаргдоацилга.

Х. ШАДИЕВ.

ЛАЬТТА ХЬАЬНДУ

Хургболча хьувкъама кхаш органически удобренешца хьаьнделга мел лоархIаме да дика кхета а деш, цу гIулакха шоай хьалхахьа оарцагIбаьннаб Ачхой - Мартановски районa «Самашкинский» совхоза кхаш лeладераш. Органически удобренеш кхашка дIакхьарея дIатовсарна республике кхайкадаьча нисденние хьинаре дакъа лацар дукха лаьтта хьаьнду ши механизированни отряд вIашагIъеллай боахаме. Шерра яржай отрядашцарча механизаторашта юкъера социалистически яхь.

Баьча балха итог ю пхи ди даьлча. Хьалхара моттиг яьккхача механизатора пхийтта сом преми лу. ТIеххьарча пхе дийнахьа баьча балха итогех 14 механизатора юкъе котало а йоаккхаш из преми Оздоева Секимата кийшр. Месячник доладелчача хана дехз ди дIадахийтадац цо балха норма тIехкхоачаш ца еш. ХIаьта эггара дукхагIа премеш механизатора Магомадов Рахима кийшр. Цо хIара дийнахьа юкъера лаьрхIача 40—45 тонн органически удобрени дIахьу кхашка, норма 32 тонн йолаш.

Ишта сиха къахьег лефташ тIа механически погрузчикашца органически удобрения тIаюттдаш болх беча механизаторaша Апаев Махлукен Абдулаев Руслаиен. ХIарийе 250 тонн гартта органически удобрени тIайотт цар дийнахье, норма 150 тонн йолаш.

Механизаторaша иштта къахьегаро вIаштIехьдалийтаа совхоза кхашка хIанзле 6800 тонн совгIа органически удобрени дIаяхьа. Из я месячника планагIа дIаяхьа езаш хилачул 800 тонн дукхагIа. Ачхой - Мартановски районе эггара дикагIа хьокхам ба из. Сихдаь дIахьош да цу боахаме гурахьа дIадийна хинна культураш минеральни удобренешца хьаьнъелга а. Из болх чакхбаьккхаб гурахьа дIадийнача 1400 гектара тIен дукхача шерашка тIаювла баьцаш кхееча 592 гектара тIен.

Гурахьа дIадийначa культурaшта удобренеш тувсача дика къахьет механизаторaша Ачханов Салеи Умархаджиея Руслaнея. Пхи саг ва из болх беш. Кхы а 400 гектар гурахьа дийна ялат дасад хьаьнде дезаш.

Х. МАГОМЕТОВ.

1983 ШЕРА 21 ФЕВРАЛЬ ХЬАТIАОТТАШ ХIАРА КХОАВАЧА IАТТАГАРА ШУРА ЯККХАРА ЙОЛА

СВОДКА

(кг.)

Районаш	1983 шера	1982 шера
Наурски	5,9	5,3
Шелковской	5,4	5,9
Грозненски	5,3	4,7
Назрановски	4,8	5,1
Шалински	4,8	4,4
Сунженски	4,7	4,2
Гудермесски	4,7	4,0
Надтеречни	4,5	3,1
Ачхой-Мартановски	4,1	3,3
Малгобекски	3,9	3,1
Урус-Мартановски	3,8	4,0
Республике гIоллa	4,9	4,5

НИЙСАЧА НОВКЪА

«Чечингсельстрой» треста гIишлонхоша дIабахача январь бетта шоай низаца 930 эзар сома мaьхa гIишлонмонтажни балхаш а даь, толаме кхоачашйир паччахьалкхен план. ГеннодарaлгагIa гIишлой балхаш дарси кхьча технико-экономически хьокхамий задания а толаме кхоачашдьлй. Республикерча объединенеша, тресташа январь бетта даьхача толамий итогаш йича шоллагIа моттиг а хьожаеш, республикански сийлен Улга тIа йихьар цу треста коллектив.

«Чечингсельстрой» треста чуйоагIача гIишлон организацешта юкъе яржача яхье хьалхара моттиг яьккхай Астамиров Усам Алиевич керте латтача ПМК-357 коллектив. Ер шу доладелча дехз цо планал совгIа даьй итт эзар сома мaьхa гIишлон балхаш. Трести бригадашта юкъе эггара дикагIа лоархIачарех я цу ПМК Хамзатханов Саит-Хьусен керте латтача комплексни бригада коллектив Назранерча ПМК-432 Галиева Мотяс кулгалдеча отделочникий бригада коллектив. Цхьаккха сиена дIалахийтац цар шоай корзаш 125—130 процент кхоачаш ца еш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

II-ча РЕСПУБЛИКАНСКИ СЛЕТЕРА

ХЬЕХАМЧАШ ШОАЙЛА ДАГАБУВЛ

Укх деношка Грозне чакхъяьлар хьехамчий шоллагIа республикански слет. Бовзаш бола къахьегама ветеранаш, нагархой балха гIуланкий йоакхо ераш гулбеннабар къонача болхлой ноахал кхедарех дола дош дувца, цу хьакъехьа Iоаль опыт вIаши йовзийта.

Слете доклад йир ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара Г. Эльмурзаева. Цо дийцар хьехамчий болама историех лаьца, цу гIулакхах баьннача Iалаьмате боккхача пайдах. «Вай республике, — аьлар докладчико — дукхагIа йолча предприятешка йолаш я хьехамчий советаш. Цар чIоагIа лоархIаме болх бу къона болхлой кхебеш. ТIеххьарча хана хоалуш ийденнад советий хьинар. Лекнерда методаш, формаш, низ, ха кхоац тахан производстве баьккхача кагийча наьха, мехкарий балха безам тIаозара, царна шоаш херша говзал боккъонца евзийтара, цун белгалонаш, башхалонаш йовзийтара».

Тахан ерригача республике бовзаш ба Социалистически Къахьегама Турпалаш Н. Ведерников, Ш. Хаджиев, А. Албогачиев. НГIАССР Лакхехьарча Совета депутаташ С. Умалатовaн А. Котиеви, иштта кхы дукххабараш а. Царгара масал ийду кхувш латтача тIехьено. Iомалу балха сий де, коллектив ларкIа. Цудухьа, мах баь вергвац ланке цIераш яьхачар а дуккача кхычар а шоай предприятешка къоначарна кхетам луш беча балха.

«Горячеисточненский» совхоза комбайнера Дударкаева Комсiас дийцар механизатораш кхебара шоаш еча йоакхонах лаьца. Цига болх беш я трактористаш кийчбу курсаш. Тахан из говзал Iомаеш 16 саг ва. Хьехархошта юкъе я Комета а. Дешархошта трактор Iомаярал совгIа, царна лаьттанцара болх бе забалийтар, шоаш хьалаьна никъ Iалаьмате бехктоккхаме болга царна дIахайтар сай керттера декхар лоархI за, — аьлар Дудуркаевaс.

— 1975 шера вIашагIъеллай тхо долча хьехамчий совет. — аьлар ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» завода слесарь-лекальщика Котиев Ахьмадe. Цунна кулгалдеш ва говза болхло Сагов Закре. Але деза ПТУ яьккха тхо долча хьабоагIа кагий нах хинна баьнила говзанчаш боацилга. Цудухьа, царна дукха гIо эш. Из кхета а деш болх бу совето. Къоначарна дикка новкъостал дарца, царца шоай йоккха опыт камаьрша екъарца белгалбаьннаб хьехамчаш Могушков Бек-Хан, Колоев Макшарип, Евлоев Сайт-Мухьмад, иштта кхыбараш.

Теркам тIабахийта ладийгIар гулбеннараша Нохч-ГIалгIай АССР прокурора хьалхагIа волча помощника С. С. Надиева даьча къамаьлага. УйлаIа яйташ яр цо кхайра фактaш.

Зуламаш даьча кхувшбоагIарашта юкъе дукха ба производстве болх бераш. Республике хьанийнача уж кIезига бац. Цо тешал ду цхьайолча предприятешка царна боагIIача тайпара теркам тIа ца ухийтилга, комсомольски организацеш болх эсала белга. ШаьМагIалбика районашка нийсдениаз боккъонца зхенза бараш а тIехьа балха дIаийбен. Из де йиш яц. Грозненски радиотехнически заводе № 28 йола ПТУ яьккха балха енай Хитущенко Луиза. Юххьенца план кхоачаш е вIаштIехьадаьннадац йиIий. Из лайна дац администраце. Луизайга аьннад, хьай лоIамагIа балхара дIаяла. Заводской райисполкома кхувшбоагIарий гIулакхашта йола комисси оарцагIа яьнна мара цу балхацара къастаезаргьяр цун. «Иштта йола моттигаш цкъаза нийслу — аьлар нов. Надуева — из къонача ноахала массанахьа лерттIа йоакхо кхоана доагIача ден йоагIаш йола уйла ца яр да».

Локомотивни депо партийни организаце секретара С. Бондаренкос дийцар иштта болх бу шоай предприятешка къоначарца. 65 сагах латт цар хьехамчий совет. Царех 21 коммунист ва. Боккха ниэ ба из. Цудухьа партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш ма могга дукхагIа ког-гIортилга ю царех къонача болхлошта къахьегама кхетам балара даькъе. Из цар дика вIаштIехьа а доал. Массане эоархIаш ва слесарь А. Н. Киселев. Къаьстта дукха веза кагийча наха, хIана аьлча, цо царна эша новкъостал, хьехар ду. йовайт шийн говзала къайлеваш. Iомабу депо коллектива традицей сий де. Цун бригаде дукхагIа бараш къона болхлой ба, ХIаьта а дисциплина чIоагIа йолаш, лоархIаме толамаш доахаш къахьег цар. А. И. Киселев сайна бола хьехамчаш кхы а ба локомотивни депо.

Хьехамчий советий болх дIахо а тоабарах дийцар профтехобразоване Нохч-ГIалгIай управлене начальника заместителa Л.-А. Д. Махтамерзаева, ВЛКСМ Грозненски горкома секретара М. Я. Деннева, иштта кхычар.

Слете гулбеннарашка йоаргIал хьоттар ПТУ дешархоша. Хьехамчашта хетадаь дукха дIайда дешаш аьлар цар.

Республикански хьехамчий совета керда состав хержар. Цун председателалла — Н. Ведерников.

Республика дикагIа болча хьехамчашта мaьхе совгIаташ делар.

И. ВЫШЕГУРОВ.

Сийлахьа традицеш ебаеш

ЦIеча байракха Прибалтийски военни округ. 1983 шера 23 феврале 40 шу дуз Матросов Александра дехале гIулакх, карагIдаьнна. Гвардейски стрелкови полка гварди мугIарера волча комсомольца Матросов Александра тIом беча хане эггара лоархIаме йолча минута Чернушки яхача юрта Iистте (Псковски область) подразделени дIехо цIий йохийташ духьале еш хиннача гитлеровций пулеметия дзота амбразуре ше дIа тIа а тоьйна дIакъайлай, ше а а леш наступлени е торо хилийтай цо ший новкъосташта. Цу хана дехз Даймохк бораме боацаш чIоагIа дукха безаш хилaре символ а хинна дIалттай Матросов Александра цIи.

А. Матросова даьр тIема шерашка цул тIехьагIа дуннехача сийлахьача бIухоша даьд.

Майрача комсомольца цIи тахан а салтий мугIаре латташ я. Из я мотострелкови полка байракха тIа, даим цу тIа хургйолаш дIаязъяь я цхьоалагIча мотострелкови рота списка тIа.

ХIана А. Матросова цIерагIа поли — округе дикагIъяр. БIухошь сийлeнца дIехо а хьу, еба а ю шоай даьйи боккагIболча вежарийи тIема традицеш.

ХIана полке гIулакх деш ба 28 къамах бола бIухой. ХIара шоллагIвар — тIемеи политически кийчон отличник.

СУРТА ТIА: А. Матросова цIерагIча полка тIемеи политически кийчон отличникий група (аьрдехьара вьттехьа) гварди мугIарера бараш Лисаин Василий, Кимбельбаев Сергей, сержант Графов Владимир, мугIарера вар Новожилов Владимир.

П. КУЗНЕЦОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ЕВЛОЕВ Микаьил

Советски салте

ДуIа, дари, догIа ца лоархIаш
Довзон йисте салте латт
Бетта сердалах юхь лепаш,
Качча улл цун автомат.

Латташ ва из, бIа ца тоесаш,
Кура волаш, турпал мо,
Аьннад цунга, дог ший тешаш:
— Лорае со. — Даьхено.

ВоIо нана лорош санна,
Лораю из салтечо,
Латташ ва из массе денна,
Массе бусса турпал мо.

Цунах тийша Iо а бийше
Мерза ваьб ю массане,
Лораду цо вай ди-бийса,
Лораю цо вай кхоане.

Боагаш ба цун туллача кийнд тIа,
Пхи са болча седкъан сийг,
Лораду цо сигле, лаьтта
ХIара хьазилг, хIара лийг.

Кхьметтал уж тайнаш, баьцаш,
Цунах тийша теркаш латт,
Бераш хилийта делаш, ловзаш
Элла я цун автомат.

Довзон йисте цунна йовзаш,
Ма я хIара тхьоврo, чIегI,
Балха Iаьма да цун кулгаш,
Хьацар даьха да цун дегI.

Из хьалхеваьа вай Даьхено,
Иштта кхебу къонгаш вай.
Дац вай сонталоахаш низо,
Дац вай капитала лай.

Цудухьа бой дац укх вай лаьтта,
Делаш да вай массе бер...
Салте-турпал хьо фе латта!
Машар ба Iа лорабер

МАШАРА ВАХТЕ

Шийн хенал дукха а зIамагIа хетайи тIах аьннеи ва юкъерча дегIаре вола Галаев Башир. ХIанз кIайвала волавенна мара вац из. ВIалла хетаргдац цуя нкховтакъев ялх шу даьннад аьнна.

ХIана цхьалагIа шу да тIемен къахьегамеи ветеран пенсе вала. ХIаьта а хьинар долаши ший болх дIа ца ведаши хьавоагIа Галаев Шоаьала Башир. СоагIалчарча совхоза шофер ва из. 22 шу да цо из бола бу, хIаьта шофер вола 30 совгIа шу да.

— Ший болх дика леладеш, моллагIа чIадилла гIулакх дназаи цIенеи чакхдоаккхаш, къонабарашта хьохкам гойташ, доагIа а доагIаш коллективе сий деш ва тха ветеран Галаев, — дувц «Сагопшинский» совхоза профсоюза комитета председателa Мамилова Розас. — Итт соагIа шу да цо «Коммунистически къахьегама ударник» яха сийлен цIи лелаю. Къонабарашта хьехамча ва из. ТIемеи къахьегамеи ветерана доккха новкъостал ду тхона кагархошта патриотически, интернациональни кхетам луча.

Вай социалистически Даьхенна эггара иноткъаласагIа хиннача Даймехка Сийлахь - боккхача тIема шерашка шоай са ца кхоадеш моастагIчоа духьала лаьттача тайп-тайпарча бьанех болча бIухошта юкъе чIоагIденна да Галаев Башира вахара хьисап.

Даймехка Сийлахь - боккха тIом болабеннача шера октябрь бетта вахав Башир Советски Эскаре. Ивановски областерча цхьан юрта лоацдача хана тIема говзал Iомаеш хиннaчул тIехьагIа 159-ча артиллерийски полкаца а волаш Къулбаседа-Малхбузен фронте фашисташта духьала эттав Галаев.

— Шийна хула зе ца лоархIаш Ленинград дIала на гIерташ тIагIерташ хиннача моастагIчоа духьала латтача доакъошца яр тха 159-гIа артиллерийски полк, — дувц цо шийна дагадоагIараш. — Цу полкерча разведчикашца вар со а. Верригаш а пийтта саг вар тха группе. Группа командир вар воккхагIвола лейтенант Бушоев Василий. Командира заместитель вар Гелисханов Бахьаудин. Юхеенсарш мугIарера бIухой бар. Царех цхьабараш хIанз а дагабоагIа сона — Монахов Алик, Смирнов Василий, Зубков Иван... Тайп-тайпарча моттигашкара баьхка бар уж. ГIалгIашка тхо шиъ вар укхаза. Вежарий санна вIашц лезаш, на! шоллагIчоа хьалхара вала кийча волаш вар тхоах хIаравар.

Из кхетам тхоах хIара бIухочун дег чу чIоагIбеш, эггара халагIча моттиге хьалха латташ, майралцеи денaлцеи шоашкара хьокхам гойташ бар тха командири цун заместители.

Тха разведчикий декхар дар моастагIчун низаш дIахьа лелара тIахьожам лоаттабелга, цун низаш дукхагIа вIашагIкхийтта моттигаш боккхий топаш еттарашта дIайовзийтилга, цар уж яйсагIа, моастагIашта дукхагIа зе деш еттаргIолаш.

Аллха цкъа оахош яьча разведках дувцаргда а. Тхоашца командир а волаш бархI саг вахар тхо цкъа разведке. Наблюдательни пункте кхъ саг мара ца вуташ. ФуннагIа даь а моастагIчун есар воалаве везаш дар полка командоване тхона тIадилла декхар.

Аьшкасаьртах лаьча духьалевех дехьдовла къахьхе моттиг а кийтъяь, баьнеча буc теккаш моастагIчун доазон тIа даьлар тхо. Кхо ди денийдар тхона из декхар кхоачашде. Шин бийса дIадьннаяр аьттув да боалаш къунагIа гIолла тхо лела. Боккхача наькъа дукха гаьна доацаш цхьа ушал йолча моттиге хьунагIа лечкъа дагIар тхо, цIаьхха цхьа хIама телха автомашина сецача. ДIахьежача конот хьал а айль моторага хьежаш воалллар шофер. Машена тIехьашка латтар тIема фельдшер йола кхалсаг.

МоллагIа хIама хуле тIом бе шиъ петаршта юкъе Iо а хайна вож шъ тебба машина тIаваxар — шиъ шофераи шиъ кхалсаги. Iимад йоаьош карадоаладир оаха уж шиъ. Машен дIагIоргйолацача а лаьнха, ссараш а кийца хьунагIа юха чудахар тхо.

Цига гIолла сехьа даьнна тхоай полк латтача хьадоагIаш повкъа цIаьхха ракеташ сийрдаьккхар тхо доагIа моттиг. МоастагIчоа бIаргадайна хила дезар тхо. Дехьара а сехьара а етта йолаелар пулеметашеи автоматаши. Нейтральни моттигах тхо чакхдалалехьа топаш кхийтта вийра тха новкъост Зубков оаха караваалаваь шофери. ХIаьто немций тIема фельдшер йола кхалсаг оаха штабе дIаелар. Из операци бахьан долаш тхона «За отвагу» яха медалаш елар.

Иштта моастагIчоа духьала латташ чакхдаьккхад Галаев Башира а цун новкъосташа а 1942-гIа шу. 1943-ча шера февраль бетта цу тайпарча цхьан операцех аьрда белажах топ кхийтта чов хинна госпитале дарба лайташ хиннав Галаев Башир городе Кирове. Июнь бетта цигара товенна аравалча дена тIом чакхбаллалца 14-ча техническа бригаде гIулакх деш хиннав.

Даь шера Даьхен толашагIа болча къонгашца цхьана вай Даймохк лорабеш хиннав Галаев. 1945-ча шера октябрь бетта демобилизацех цIавенав. Цу хана дехча машарeча къахьегама шийн низи хьинарий дIалуш хьавоагIа из.

А. ХАРСИЕВ.

КХОАНА—СОВЕТСКИ ЭСКАРЕИ ТIЕМА-ФОРДА ФЛОТЕИ ДИ

СОВЕТСКИ НАЬХА САТЕМ ЛОРАБЕР

Советски Эскареи ТIема-Форда Флотеи цIей хьатIакхоачача деношка шиӣ мехкахой болча цIавена волаш МагIалбике, Назране дешархой, нагкрхой болча. Грозненски мехкдаьтта института студенташ болча хилар Советски Союза Турпал, М. В. Фрунзе цIерагIча Военни академе дешаш вола Аушев Руслан.

СУРТА ТIА: Р. С. Аушев МагIалбика района Керда Редант яхача юртара школьникаш болча.

З. БАТЧАЕВА сурт.

НАЗИЕВ Саид

РУСЛАНА СЕДКЪА

СОВЕТСКИ СОЮЗА ТУРПАЛА АУШЕВ РУСЛАНА ХЕТАЮ

Мраз долаш хилав аьнна,
ГIемгIай цIагIа хьо
Iоахаь.
Шоай кхибела кьонгаш
[redacted]
Унах-цIена хьалкхевав.

Кхевьа хадий,
йоацаш эеза.
Даьна, нана из а тоъ.
Кьалхе вар хьо
цIагIа
воашаш.
Тахан — вызза къамаи вeI.

Хьо вец уппаргбарах метта,
Кхахк хьа дег чу дIайха
цIий.
Хов, даьккхад Iа, майра этта,
Хьай даь, нана, тейпан сий.

Сага кхелла, сага дезаш,
Лаьтта дукхха хIамаш да...
Сага шиӣ цIи поре эза.
Из ца ховраш —
болаш ба.

Дохкхал дергда,
Луврга хорца,
Истола тIа беттеш биӣ.
Баькъда, Iа,
Хьо малав хорца,
Даьккхад къаман докхаа сий.
Вай мраза вахар бахьан
МассагI яьгав, седкъе ме...

Уж беларе
вайца
тахан.
Цхьан юкъе вай бIаргагI...

Цар детадаь сийгаш
денна.
Бус а вайца догташ дий...
Руслан, гойтад Iа хьай денаш,
Даьккхад майра хаакъе сий.

Вайна дийллад
[redacted]
дукe!..
Ер мо заме хиннац.
Баькъда, цаI де..
чIогIа уне:
Лаьтта... лаьтта машар бац.

Вай гIеп сагна метта дезе:
Iоухаш да вдамий цIий...
Руслан, машар, машар
безам.
Даьккхад Iа хьай Даьхен сий.

Хьо мо нах ба мехка эшаш,
Лаьтта эшаш — сона дуц.
Тахан багар бага вцаш,
Юнц хьо оамал, денал, кур.

Заме беттаргба шиӣ гурган,
Вай пхьамаша лоазаш цIий...
Нох мел бека, теш со,
Турпал,
Леика леттаргда хьо сий.

САЛТЕЧО ДАГАЛУВЦ

1939 шера, гурахьа хIайча финнаша тIом хьоабича аз дехар дир сай лоIамагIа тIем тIа вахийта со аьна. Са лоIам кхоачаш а беш цу шера Советски Эскаре гIулакх де тIахьийхар со. Баькъда, со нийсвалалзар тIем тIа. ДегIа ояда а низ болаш а хиларах со хьожавир артиллере. ДIадоладелар эскарера вахар, хIаьта цу вахaро дIадех: дисциплина хилар, ца ховр Iомаделга, халонех бIу ца къожабелга.

1941 шера бIаьсти. Со а новкъостий а эскарере цIадахка дукха ха йисанцар. Баькъда, тха цIенгахьара уйла юкъагIаьнкхар 22 июне гитлеровски Германе хьоабаьта тIемо.

Шаьра дагадоагIа сона тхоаш Ленинаканера Кутаисе хьадоаладаь а, кхы тIа дика Iомадаьтул тIехьагIа август бутт боаш тховш фронте кхаьча а. «ТIом бе Iомалуча хала дар, тIем тIа аттагIа дае яха А. Суворова дешай маIан духьалтьаттар тхона. Цхьацца ха йоагIар наводчика а заряжающе сай декхар а цхьатарра кхоачашде дезаш.

1941 шера декабрь бетта 51-ча эскара 302 дивизе со чувоагIаш хiнна артиллерийски полк десантах Крыме ессар. Из дар гитлеровцаш Москвана юхе ЦIеча Эскаро хIама теха тIехьайкка баьхача хана. ХIаьта фашистий юхаметтабахна кхелехьа оаха хьаьккхар Керчь, Войкова цIерагIа хиина завод. Владиславка яха а кхыйола нах баха а пункташ. Цига тIом барах сона елар «За отвагу» яха медаль. Баькъда, фашисташ корзагIбаьннабар. Крыме тIалатара кеп а уттаеш Кавказ дIалаце лаьрхIа хиншабар уж. Из советски командоване къаьнахьа кхетадир.

— Жи, кIантий, — аьлар тха батарея командира Мизина, — вай эскара доакъош Тамански ахгIайрен тIа далаца фашисташ юхатоха шиӣ лоIамагIа Iе рьвза вар малав? Шоай дегIамаш кIала дохка новкъостий моастагIех кIалхарбаха кийча малав? Цу гIулакха хьакъоастаьча группана вар со а. Иштта дика дагавоагIа сона сай мехкахо Шовхалов Джунид (из Урус - Мартанера вар). Тха де дезар хьадовзийтар командира.

Сои Джуниди цхьан участке фашисташта кIийлена а ховшадаь дIавахар Мизин. Тахан санна дагадоагIа сона тхоашкара патронаш кхоачаллалца тIом бе аьнна оаха дaь нагаг. ТIаккха, дийна дусо фашисташта качгIоргдолаш дар тхо. ХIаьта фашисташ тхо долга ца ховш, тоъал минаш кхувсаш а баьгIа дийна махрша бенна хьатIаболабелар. Гучаьлар мотоциклистий группа а. ТIаккха оаха шиние йолайир тховй автоматаш, хIаьта фашисташ минии кхзай тIа» нийсбелар. Хиннар фуд а ца ховш кегабелар уж. Цу бус юкъейисача минаш тIа немций тIахьожабе мундаш IоегIар оаха. Из операци дика чакхъяиккарах сона ЦIеча Седкъа орден елар командоване.

1942 шера 26 августе моастагIчо нь алх танковк атака йоха а нь дIахо а со тIом беш волча хана сона аьрда пхьарс а боаккхаш йоаккхача топа гаьр кхийттар. КортагIа а чоаиаш хиннаьр сона. Цигара кхаьчар со Кутаисски госпитале. Цига вийрзачул тIехьагIа тIем тIера мукъа а валийта цIакхаьчар. Со цIавенав аьнна хеза тханцига чуухар бозараш, беараш.

ТIаккха чуваьлар тха юртара почтальон. Цо денача каьхата тIа Шовхалов Джунида лздора са наьнага, со немецки - фашистех латаш майрали, денали гойташ вийна хиларах. ХIаьта из иштта нийсделар: тхьовра аз на аллара, моастагIий танкаш атака йича тхона гаьна боацаш ийккхача йоаккхача топа пхоко а цуица цхьан ханна чутехача бомба човкадаь сои Джуниди гаьнна йоаст тIа а тохаш дIа-хьай кхайсар. ХIаьта лаьттах «юврагIа» тIера дIа а тесса со хьаккхийттача Джунед воацаш вар. Из хьалхе, цунагI хиннар фуд ха са кхелехьа со кхетамчура ваьнна хиннавар. Со хьаккхийттача тIема госпитале се хилар мара хIама дагадагIацар сона. Цига со боньоица ийваьрг а лаьрхIа са наьнага каьхат яздаь хиннадар Джунида.

Дикка ха я тIом чакхбаьнна. ТIема хана баьрий а кхийнаб шоай дезал. Са а ба йиIий а виIий а дезал. Эггара чIоагIагIа таханарча дийнахьа вайна дезар да, цу вай бераштa, цар бериӣ берашта тIом бIарга ца гулта. царна тIера сигале даим йийкха, тIема Iаьржа морхаш йоацаш хилар.

А. ДЖЕГУТХАНОВ, Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа даькъа лаьцар, пенсионер.

Иштта гIулакх деш ба вай мехкахой

СИГАЛЕ ДОРАЕРАШ

Конституцеций декхар кхоачешдарa Советски Эскаре вахар со.

Дукха за йисаяц со Советски Эскаре гIулакх даь вала. Май бетта чаиздергда са эскарера гIулакх. Ухх 21 бетта деим а сай декхар цIена кхоачешде гIертеш хьенал со, цудухьа дукхахьа а аьнндд строe хьалхашка баркал, массехк грамота енией. Цу дезача совгIаташа дог гIоздоаз, кхы а дикагIа сай декхар кхоачешдаре тIахьеа.

Тха подразделене каст-каста хул хьоашелгIа баькхе тIема ветеранаш. Цар дукха дувц тхона вай мехка тайптайпарча къамий викалешта юкъе вIашн тоссаденнача доттагIалах. Йовзаш эр цера цьаннена вай мехкахочун летчика Оздова Мурада цIи а цо тIем тIа гойта денaлера гIулакхаш а.

Даьй никь дIахохьош ба тахан тIема ветераний кьонгаш, кьонгий а кьонгаш. Цар а дике леладу вIашн вошала гIулакхаш. Кастта цIавоагIаргва со, баькъда, цIаькха бицлургбоацаш ба сона вошал, доттагIал тоссаденна сай новкъостий: гурже Киккиашвили Вано, эрмалой Миносян Давиди Сафарян Вартани. Аьа деле, эскаре а хьехамчел лелардеш хилар. Вартан цхьа шу тхоа тIехьагIа венав эскаре гIулакх де, цудухьа аз а са новкъосташа Ваноси Давиден а тхоашта мел ховр дIакьех цунне, гIо ду эшшача метте.

Оаха леладеча вежарий гIулакхашта чIогIа раьза ба тха роте командир, воккхагIвола лейтенант эрсе Тулузаков, взвода командир прапорщик украинец Лысенко. Шуга, йоаx цар, вежарий санна барт болчарга дIаденна да сигален дIоагIеш. Шеко яц уж тешшаме кулагашка хилар.

А. АХМАДОВ, мугIерерoвр.

Полковник Осканов

Нохч-ГIалгIайчен материальни культурех, этноведених, историх эзараш йола экспонаташ я республикански краеведчески музея фондашка. Музея экспозицеший залашка хьагойташ я вохчейн гIалгIайн дIадахача историх лаьца дувцаш. Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа хьаьнаре дийта лаьцарех, цIи хеза боваш болча Нохч-ГIалгIайчен нахах, культура а, искусства а, Iилма а деятелех лаьца дувцаш йола материалаш.

ХIара шера музей фондашка а экспозиционни залашка а хьаухийт маха керда экспонаташ.

Дукхьал дIадахача цхьан 1982 шера музее хьатусьаа 6200 тайп-тайпара материалаш.

ДIа-хьа дахе, оаха оахоша а гулъю вай мехкахоех йола уж тайпа материалаш. Иштта, дукха ха йоацаш са кIашагIкхетар хилар летчикаца, самолетии спорта мастереца полковникица Осканов Сусаркъий Суламбикаца.

...Бера хана деиз Iаlьмате чIоагIа летчик хила безам болаш хиина Пхьилекъонгий-Юртарча гIалгIай вIаьнка дагалаьттар кхоачаш хул ЗIамига волча хана деиз чIоагIа тIаххуваш вар Суламбик самолетех, летчикех лаьца дувцаш хинлача книжкашта. Дукха дийшадар из Кожедубах, Покрышкинах, Талалихинах, Ахриев Рашидах, Гастеллах, Коккинакех, дуккхача кхыча тIемо а вай а ханарча летчикех дувцаш дола книжкаш.

Осканов Суламбиках хул летчик, реактивни самолетий эгтара лаккхерча пилотажа СССР спорта мастер. ХьалхагIа цо чакхйоаккх летчикаш кийчбеш йола ЦIеча Байракха Ленина ордена лелаю Качински лаккхера тIема авиационни училища, цул тIехьагIа В. И. Ленина цIерагIа йола ТIема-Политически академи.

Сакъердаме а дика а материалаш я Осканов Суламбика тха музейна хьенахараш. Царта хьоаш дика гучабоал курсант волаш, цул тIехьагIа коммунист, тIехдика летчик, «СССР самолетии спорта мастер» хулаш цо хьабена сий дола къахьегама никъ.

Вайна хьалхашка я Осканов Суламбика тийнна тайптайпара граметаш. Царех цхьаьне тIа аьнна: «БIухой идейно-политически кхетам луш кхебеча хьинаре, шиӣ низ па кхобеш къахьегарах Осканов Сусаркъий Суламбика енай». Йокхаи тIа да «Эпсарашавиатораш лакха политически сахкетам, фийлал, советски патриотизм йолаш кхебарах лу подполковника Осканов Сусаркъий Суламбика» яха дешаш.

Уж тайпа хоза дешаш тIадолаш да Коталоп ден 30 шу дизара ТIема-Фе Низай Главнокомандующе, авиаце мерттерча маршала П. Кутахова, ТIема Совета члена — ТIема-Фе Низай Политически управлене начальника авиаце инарал-полковника И. Мороза кулгаш а яздеш Суламбика денначa приветствени адрес а.

Тоъал дукха галетии материалаш я Германски Демократически Республике латтача Советски Эскара группе гIулакх деш Суламбик хиннача хана вай мехкахочох лаьца дувцаш яраш а. Оскановх лаьца дувцаш йола статьяш хиина цо Iеш дукха а укхаза шиӣ балхах, шиӣ новкъостех балха опытах лаьца Суламбика ше язъяь статьяш а.

Iалаьмате дукха да тайптайпара суртaш. Цхьаьне тIа Суламбик латт инарал-лейтенанта В. Н. Еремина юххе, кхычун тIа летно-тактически ученеш ед воалх Суламбик, Кхы а дукха да уж. С. С. Оскановх лаьца дувцаш йолча материалашта юкъе да СССР Лаккхерча Совета иттаьлагIа хержача кхахагIча сессе С. С. Осканов хьаша хилара билет а.

Новкъосташа, цунца цхьана къахьегаш болча коммунисташа лоархIа а лоархI, веза а веза Сусаркъий Суламбик. Из иштта долга дика гучадоацаш цар шоай партийни организаце секретаралли из хержа хиларо а.

Даьхено а сий ду шиӣ тешамеча воIа. Цунна дола тешал да Осканов Суламбика наьнха тIа лепаш йоакха ЦIеча Седкъа, III степена «СССР Герзашцарча Низашка волаш Даьхенна гIулакх дараха яха орденаш, итт медаль.

Вай цIи хозача мехкахочох дувцаш йолча материалех лаьца кхы а дувца торо яр...

Уж а кхыйола а музея материалаш, экспонаташ йовза безам бар вола тхо музее.

Т. АРСАМАКОВА, Нохч-ГIалгIай республикански краеведчески музея белхахо.

СУРТА ТIА: полковник С. С. Осканов.

И. ПЛИЕВА сурт.

ДАЬЙ ГIУЛАКХАШ — КАГIРХОШТА ХЬОКХАМ

Советски Iаьдал дIаоттадеш, чIоагIдеш, из лорадеш, Коммунистически парте кулгал а лоаттадеш советски халкъо сийлен никъ хьабенаб. Из дерриге Iалащдеча шийгара хьинир, денал гойташ хьенай комсомол. ХIаьта вайцига эгтара хьалхара комсомольски ячейкаш хьахилар 1920 шера.

Нохч - ГIалгIайчен комсомольцаша, кагирхоша доккха даькъа юкъедаьхьар индустриализаци, коллективизаци, культурни революци чакхйоаккхаш балча балха.

ДоккхагIа долча йоахала санна кагирхой а денал тахна, уж шоай эгтара хьалхарча социалистически Даьхен мел кутIахьа ба къаьтта хьагойта ха хилар Сийлахь-боккхача Даймехка тIемах.

Из тIом хьалехьа республика комсомола чугIаpeшка вар 30,5 эзар зIамсаги йоIи. 1943 шера 13 мартерча ланнеша хьагойтачоа царех хIара кхоалагIа вар тIем тIа дикъа лоацаш вар. хIаьта царна юкъе яр шиӣ лоIамагIа цига яха ши эзар йоI а.

Республика кагирхоша къонахчали денали гойта хилара дола къаьтта тешал да Нохч-ГIалгIайчен ВЛКСМ хкевьача 22 сага Советски Союза Турпал яха цIераш ялар. Уж ба: А. Абрамов, Н. Алексеев, И. Бейбулатов, Х. Мирзоев, Х. Нурадилов, С. Чепелюк, кхыбараш. Цар цIераш даим лкарьъя вай дегашка. ХIаьта вай республике яьча ца Iеш мехка кхычахьа а чIоагIа боча хеташ йоах 920 фашист ве, 12 кирахоалаве, 7 пулемет моастагIчунгара хьаьккха нарагIдаьннача Нудариков Ханпашиӣ цIи. Волгоградерча Мамаев кургане латтача памятника - ансамбля цхьан плита тIа дIаязъяь я шига вай праз бахьан шиӣ вахар дIаденнача турпалхочун цIи.

Чуль са лоацаш майрача летчика - комсомольца Алексеев Николай Михайловича алкха цхьан шера тIема декхар кхоачашдара 102-за шиӣ самолет лаьттара гIоттае а 21 немецки самолет йохаь чуйита а нарагIдаьлар. Орловско - Курски дуте хиинача тIем тIа велар из.

Турпалаш санна Даьхе бахьан шоай вахар дIаделар комсомола горкома хьалхара секретара Ф. Колесникова, комсомола обкома секретара Имадаев Махьмада, отдела заведующе Усаханов Хьамида, комсомола Пригородни райкома секретара Акиев Мухтара, дукххача кхычар.

МоастагIчуи тыле шоашка ра денале гIулакхаш гойтар гIалгIаша Цороев Iаддала, Газиков Iумара, нохчохо О. Сатуева, эрсечо А. В. Глухова, хIиречо Х. Цаболова, дукххача кхычар.

Брестски крепосте шоай са дехьа моастагIчоа духьала лаьттар вай мехкахой А. А. Эльмурзаев, Н. Солдатов, Ш. Закриев, Н. В Абухов, А. Садаев, кхыбараш.

Шоай моарошиа, вежарашца, дьшица цхьана тIема аттэ боаца мул дIакхуьваш хилар кхалнах а. Кхоачам ба тIем тIа денале гIулакхеш гойтарах вай мехкарча 150 эзар совгIа кхалсага орденаши медалаши енилга белгалдьаьннача, хIаьта йиъ Слава ордений йиззa кавалер хилар, 86-ма Советски Союза Турпала цIи елар.

Царна юкъе ба вай республикера тIем тIа бахараш а. Иштта, хIана г. Москве яхаш йолча Джунковская Галина Ивановнас Советски Союза Турпала цIи лелаш. Грозненски медучилище дийша яьнна из тIом хьалехьа кIеззига хьалха Московски авиационни институте дешa эттар. ТIаккха цигера комсомольски путевкагIа фронте йода. ЦIи хезача летчицас Расковa Маринас кулгалдеш хиинача авиаполка штурман хул цох. Кьонахий а цецбоахаш йола майрал гойтар цо цигара.

Оаккхариӣ хьесапе аьнна къувза моастагIа Даьхен лаьттаи тIера эиккхавара, Коталов дic гарга кхоачадара цхьаккха хIама кходеш бацар тыле болх беш хиина комсомолкаш - разведчицас Абалова Ксения, Запольская Ядвига, Дейнева Мария, Подберезная Полина, кхыбараш.

Вай республике дика йовзаш я Тутаева Идриса Аьсета цIи. Медицински служба майор, Iилмай кандидат хиннача по кхаь шера тIема госпитале болх бир. 1944 шера гурахьа госпиталь кхычахьа дIакхьош Тернопольски областа Колодин яхача юрта юхе фашисташ кIийлле яь хьелийцаб уж. Кхычарца цхьана къиза йийнай из.

ТIема наькъашка гIолла кIеззига лелаизар цун йиша Нина а — тIема-санитарни поезда лор-ординатор.

1942 шера цIагIа зIамига кхо бер дита, шиӣ мар санна, фронте яхар Тепсаева Совдат а доарахой Iовиалая кIалхарбаькa ца Iеш, касткаста топ бе а елла, моастагIий боабеш а хулар из.

Советски Союзе дехача дерригача къамийи народностийи кьонгаши мехкарийи хилар Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа декъа лоацаш, цига цхьана цIий Iоухийташ чIоагIдир цар шоай доттагIал, вошал. ХIаьта иштта чIоагIденна на дохадергдолаш цхьаккха низ бац. Комсомоло тIема халача хана дIагойтар ше Коммунистически парте тешаме гIонча хилар.

ТIема хаиарча комсомольций хIама шоай тIехье а хьалкхийний. ХIама тIема а къахьегама а ветеранаш болча цар хьинаре болх бу кхуваш йоагIача тIехьен тIема - патриотически кхетам луш, шоай хьамсара Даьхе ваа, цун карагIдаьначун хам бе, из лорае Iомабу уж. Цу балха тагIие тIа-тIа кхы а чIоагIагIа айлуш йоагIа Котало яккха 40 шу дизара вай гаргагIа ме гIерт.

Даьй турпала гIулакхаш — кагирхошта даим бола хьокхам.

М. КАРАТАЕВА, Нохч - ГIалгIай историе, социологе, филологе института сектора заведующи, исторически Iилмай кандидат.

Иштта гIулакх деш ба вай мехкахой

СА ДЕГО КЪОАБАЛДАЬР

ЗIамига ше волча хане тIемех ца лоаеш, нийо, нииташ тIера турпалашта тера хилара уйла дег чу ца йоссаш цхьанкха а саг хиниевац аьнча харц кургвац аьнна, хетаду сона. Из баькъдолга ховрга тахан а тIемь ара каст-каста тIемах лоезаш береш бIаргадайча.

1981 шера со деша отт Орджоникидзевски Лаккхерча ОбщевойскандиЙ ТIема училище. Аз дика кхетадора эпсар хила безам бола сага масса а оагIорахьара кийча ях хила везилга, цудухьа спорта дукха доанъош карадерзаду аз. Из геттара дика накъадоал сона хIана.

Аз доикал ду вай мехкахо Аушев Руслан Турпал хиларех. Сoахха аьхки цьхоалагIча курса экзаменаш дIалуш дар тхо. ЦIаьхха хоам бир тхога тха хьехархоше вархI шу хьалха тха училище йистаьккха воля Советски Союза Турпал Аушев Руслан веналга а актови зале вIашагIкхетар долга а. Дукха дийцар оаха вIашн къамьлаш, массехе а доккхал доре тха училище йистаьккхачoа вай мехка эггара оагIа йола сийлен цIи ялара.

Дог гIоздаьнна вар со айса зIамига волча хане дана дага кхаьба уйле кхоачаш а хинна се училище курсант хиларах. Салтe, эпсар, бIухо — уж дешаш даим а хиннад денале, майрала, къонахчала безa мах бу дешаш. Аттe дац эскаре гIулакх де, амма, сийлахь-м да. Из дийза кхоачашдара сай низ а хьинар а кходергдац аз а соца деша богIача вай мехкахоша а. Кхоана дерригача советски халкъо дездергдола деза цIей даькъала дувца лоа сона тахан эскаре гIулакх деш мел волчун, тIема а политически а кийча ена доккхий толамаш цар дахаре лоаца а боккхаш.

Б. ТИМУРЗИЕВ, ОВОКУ шоалагIча курса курсант.

Малх сийрда хьежийтара

Сийлахь-боккха Даймехка тIом дIаболалуча дийнахьа Торовцова Елизавета Яковлевна Москве салоIаш яр. Из хоам шийна хозаше а гаргагIча тIема комиссариате яхар из. ХIаьта 29 июне госпитале йоккхагIа йола медсестра Торовцова кийчъелар чоаиаш яь бIухой тIаьца.

Кьонача кхалсага хацар адамлевна исторе чуь эггара халагIча. къизагIча тIем тIа ше нийсъеннилга. Хацар ништа хургъя шиӣ кхел, амма дег чура тешар Советски халкъо фашизм кIалхакьергхиларах. Цудухьа, ше-шийна чIоагIо йир цо котало бахьан низ, вахар на кходе. Кхо а даьзар. Шозза хала човнаш йир Елизавета Яковлевнайна. баькъда, ше кIеззига дикагIа хилча юха а салташта дарба де оттар из. Эзараш Iоакалах кIалхарбаькхар медсестрас.

Дукха хало Iайшар цо диъ шера, амма, йоаннзар дега йIовхал. вахарцара безам из кхы а чIоагIбелар.

Сийлахь-боккха Даймехка тIом чакхбоалача дийнахьа лейтенант Торовцова Берлине яр.

ДIадоладелар машаре вахар. Чот яь нартвацар фашисташ даьча зена. Цудухьа, хIарие декхар дар дерриге низ, хьинар урааттадаь къахьегар. Из дика кхетадоре коммуниста Торовцовас. ТIема гIирс ше Iобаьккхача шоллагIча дийнахьа балха яхар из. ХIаьта 1951 шера дена Грозне 6 горбольнице медсестра я Елизавета Яковлевна. Коллектива чIоагIа сий ду ветерана. Хам бу 74 шу даьнна доллашо а из наьха унахцIено лораеш хиларах. Цо камаьрша екъ шиӣ йоккха опыт кьонача медсестрашца, Iомабу унахоша Iимерoа, юхьеIай еш хила. «Цамогача сагашa лор безаме хилар чIоагIа мaьхе да, на хьалхара молх яъ — яхаш дувц цо.

Наькъа тIа гIолла йоагIа йоккха саг. Цуиа наьхта тIа ядача медалашка къег малх. Малх — из наха массе а хана сийрда хьежийтара цо кходаьдац шиӣ вахар.

А. ТИЩЕНКО.

Хьинар ца кходеш къахьегаргда

Кастта 65 шу доал са. Дукххача шерашка къахьеташ хьавоагIа со. Сийлахь - боккха Даймехка тIом лаьттача шерашка ефрейтор волаш тIом а баьб аз.

Эгтара хьалха са къахьегама никъ дIаболабелар 1937 шера. Цу хана Экажкъонгий-Юрта хиннача хаькой отрвда кулгалдеш вар са да Албогачиев ШаIамий Махьмад. Цо кулг лаьца дIа а вига тхоай юрта хиннача Ленина цIерагIча колхозе балхе дIаоттавир со.

Цу хана трактораш геттара кIезига яр. Лаьтташ ахар, хIамаш дIаювр, ялат чуэцар, кхы дерряга балхаш дуккхьал говрий низашца чакхдоахар. 1939 шера сентябрь бетта со ЦIеча Эскаре гIулакх де вахар Сай декхар кхоачашдора аз Гаьнарча Малхбоале. Цига японски империалистически моастагIех вай Даьхе лораеш хилар со а са новкъостий а.

Фашистски Германе вай Даьхенца тIом хьоабича Гаьнарча Малхбоалехьарча граница тIа цхьа миллион хулаш дола Квантунски эскар хьатIадоаладир Японе. Цхьа ди дIадахийтацар цуи эскаро вай границе доазув па толхадеш. Тхо кийча дар приказ деннача минуте цуяна таIазар де.

Немецки фашисташ Москвана юхе хьатIакхаьчача со юкъе хишла эскара дакъа цига хьадоаладир. Цул тIехьагIа моастагIа цига хIалахвеш тIом а бир оаха.

Цул тIехьагIа Калинински оагIорахьа а Сталинградеи Кавказеи тIом беш хиннав со. Тха эскара дакъа тIом беш хилар Венгрин Чехословакин мукъайоахача а.

ХIаьта эгтара тIехьара йоккха той техар оаха 1945 шера 9 мае Чехословаке столицена Прагана гаьна боацаш хьакарабакха ца тугаш хиппача моастагIашта духьала. Цига чакхбаьлар са тIом. Даьхено боккха мах баьб аз даьча гIулакха. массехк тIема медаль а елна.

Сона цхьана тIом беш хилар Новоселов Владимир Иванович. Тха йоккхача това командир вар из. Сол хьалхагIа фронтера цIавера из. Берлина юхе оаха баьча тIом тIа чов а хинна. Наьасгбаь вежарий санна тховйла тIера дар тхо. Цунгара каст-каста письмош а ухар сога. Советски Эскаре гIулакх даь а ваьнна со цIавера 1946 шера май бетта.

Се Iоваьча Экажкъонгий - Юрта юха а ахархо хиина болх бе волавелар со 1957 шера. Тхьаь яхлагIа шу а да «Экажевский» совхозе механизатор волаш хьинар ца кходеш аз къахьега.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиумо дукххача шерашка цIена къахьегарахи къахьегаме карагIдаьннарий хам беши «Къахьегама ветеран» яха медаль еннай сона. Цул совгIа, социалистически яхье котваларах массехк Знак а еннай сона.

Пенсе ваха дикка ха яле а сайна могар ду аз КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленумо тIаийна Кхачан программа кхоачашъеча сай ма хулла доккхагIа дакъа юкъедахьа гIерташ. Из хьинари ца кходеш къахьегаргда аз сай «болате говраца» укх цхьайттагIагIча пятилетка кхоалагIча шера а.

АЛБОГАЧИЕВ Идрис, «Экажевский» совхоза механизатор, тIемаи къахьегамаи ветеран.

Веденски района Ленина цIерагIча колхоза къахьегамхоша толаме дIадоладаьд цхьайтталагIча пятилетка кхоалагIа шу. Январь бетта пачхьалкхенга шура йохкара план кховчашъяьй 106,6 процент. ТIеххоачашъе лерхI цар февраль бетта яр а.

Колхоза ферма коллективо укх шера декхар тIаийцад планагIа йохка йоагIар 2400 центнер йолаш пачхьалкхенга 2450 центнер шурей планал совгIа 30 центнер а долаш 1150 центнер дулхи дохка.

Из декхар дуза кхоачашдара деррига шоай низаш тIадерзадаь къахьегаш ба хьайбаш леладераш. Царна юкъе къаьстта хинар яйденна болх бу доаркаша Ахъядева Усайната, Гилаева Петеса, Iаьсий леладеш йолча Султанова Кусума, скотникаша Борщигов Iальве, Габаев Усе, кхыбараша.

СУРТА ТIА: Веденски района Ленина цIерагIча колхоза парткома секретарь Гастиев Супьян шоай фермерча болхлошца аргIанара беседа еш ва.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Цхьан совхозера хоамаш

Хургболiа хьувнъаме ма хулла тешамегIа дард йоллар духьа шоай мел йола торонаш оарцагIъяьха къахьегаш ба укх шера Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза кхаш леладераш. ХIанз кхашка органически удобренеш дIакхухьаш ба уж. Хьалхарча аргIагIа хьаьнде дезаш да шекара свеклаш дIаера белгалдаьккха 300 гектари илата хьажкIаш кхеера хьакъоастадаь 200 гектари лаьтта.

Лаьтта хьаьндара республикс кхайкхаьь месячник хургйолча юкъа цу кхашка дIаяхьа езаш я 15 эзар тонни органически удобренеш. Цунах хIанзале 10 эзар тонн гаргга дIаехьай кхашка.

Из болх беш боахкача механизатораштa юкъе хьалхашка латтача декхарех лоархIа ца вош цхьанкха саг вац. Масала, Вяснтаев Iалхаси Катаев Лечаси хIара дийнахьа юкъера лаьрхIача 125 процент кховчашъю шоай балха нормаш, хIаьта Цумаев Садатеи Умаров Даудеи — 120 процент.

Иштта овсаре къахьега новкъостал ду царна греферни погрузчикашца лафеташ тIа удобренеш тIайотташ болх беча вежараш Магомадов-гIар Лечаси Вахаси. Нормаш тIеххоачаш ца еш ди цIадахийтац цар а. Иштта хьинаре къахьег органически удобренеш цхьан моттиге хьатIагулъеш болх беш волча бульдозериста Дамбаев Iаббса а.

* * *

ТIатеIIа къахьегаш ба цу боахама техника бIаьстан балхашта кийчдеш боахкараш а.

— Совхозе 130 трактор я. Соахка гурахьен укх Iайи графикагIа 70 трактор яр нарех тоае езаш. Цу декхарах дика лоархIабеш хьабовгIа боахма механически мастерскера къахьегамхой. ХIанзале кийчон мугIаре дIаоттаьй 68 трактор. 1 март хьатIаккхоачаш йиса 7 тоае мастерске коллектива низ дIакхоачаргхиларах шеко а яц, — йоах совхоза керттерча агронома Паршоев Шахида.

ТIехьаьовзаш йола инвентарь ерригa тоа а яь кийчон мугIаре дIаоттаяьй. Латтача хана йоачаво зе дергдоацаш машиний даьтта, басар хьенхад.

ТIехьаювзаш йола инвентарь сихен тешамен тоаяра боахаме пьрж хиначa социалистически яхье котало цхьоалагIча отделене яьккхар.

Уж толамаш довхача белгалбаьннаб механизатораш: Зарков Валерий, Бахмиев Мохьмад, токарь Талхигов Салаудин, электросварщик Татаев Сулейман, моторист Мерзоев Шудди, кхыбараш.

* * *

Дика хьокхамаш гойташ къахьег укх шера совхоза цхьоалагIча отделене хьайбаш леладераша. Масала, январь бетта план 124 центнер йолаш: 161 центнер шура яьккхар цар. Цу гIулакхо вIаштIехьдалийтар пачхьалкхенга планал совгIа 30 центнер шура йохка.

Кхы а цхьа хIама да дега бокхе тоам беш. Соахка январь бетта яьккйа хиннaчул 25 процент дукхагIа я укх шера цу юкъа яьккха шура.

Къахьегама хьонхамаш кхы лох ца долийташ хьабоагIа хьайбаш леладераш укх бетта а. Пачхьалкхенна шура дIаялара шин бетта план 12 феврале кхоачашйир цар.

Доаркашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха ба Тагирова, Батыжова, Фаргиева хIаьта скотникашта юкъе — Эдаеви Iмерови.

А. ЗАИНУТДИНОВ.

КХОАЧАМБОАЦАРАШ ДIАДАХА ДЕЗА

Планови заданеш тIайийцача социалистически декхарех дика лоархIаеш хьайоагIарех я Ахриев ГIапура цIерагIча «Электроинструмент» яхача завода тха сборочни цеха барттайна коллектив.

Цунна дола тешал да духьал дIадахача 1982 шера оаха шера план 25 декабре кхоачашъяь хилар. хIаьта шу чакхдалале планал совгIа 5700 электросверлильни машинкаш оаха арахийца хилар а.

ЦхьайтталагIча пятилетка укх кхоалагIча шера а во дIайолийбьбац тха цеха къахьегамхоша болх. Январь бетта номенклатура план 100 процента, товарни продукци арахецара план 101 процента кховчашъяьй оаха.

Цехе шоашкара лакхара хьонхамаш гойташ къахьегаш дуккха бригадаш, участкаш я тха. Царех сона белгальяха лоарa Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат Султыгова Насыпхан, халкъа депутатий Назрановски горсовета депутат Оздоева Хьава, Яндиева Дугурия керте латта бригадаш.

Дика къахьегарца укхаза иштта белгалбйха беза сборщицаш Тумгоева Зали, Даскиева Маржан, Оздоева Iайна, Балхаева Людмила, иштта кхыбараш. Эха станокаш дикен ший ханнахьех тоаю слесарь-ремонтника Цыздоев Бахьаудина а.

Тха хьонхамаш кхы а лакхагIа хила йиш йолаш дар цхьадола кхоачамбоацараш дIадаха тха вIаштIехьдаьлча. Цхьайолча хана литейни механически цехаш тхона ший ханнахьа, эша оатхалаш ца лоаттадар бахьан долаш сеца латта безаш хул тха болх. Духхьал цу цехашкара лоаттаю тха балха чIоагIа эшаш йола шестернеш, редукторий корпусаш, шинделаш.

Дукхача дакъе тха болх юкъагIбоах Латвийски ССР-е тхона эшаш дола двигателаш ший ханнахьа ца лоаттадар бахьан долаш. ХIаьта духха продукци Iов тха г. Новосибирскера ПС-9 яха поатронаш тхона хьа ца кхачийтар бахьан долаш а. ДукхагIча даькъе укхаза бехке я тха завода снабжение отдел а, завода администраци а.

Иштта, 14 феврале ПС-9 яха поатронаш ца хилар бахьан долаш 13 сагах латта упаковочни участок бIарччача дийнахьа болх ца беш лаьттар. Аьлча кховчам болаш да, январь бетта кхаь дийнахьара план оаха кхоачаш ца яь хилар. Двигателаш ший ханнахьа тхона хьа ца кхачийтаро бахьан долаш дар из.

Таханарча дийнахьа тха сатем боабер да завода юкъера гIулакхаш. Из латт балха эша оатхалаш ханнахьа тхона ца лоатталрах.

Духхьал механически цеха бехкагIа 18 январе тха кийса вх балха ди дайра, сборщицаш болх боацаш баьгIар, хIаьта из ха зехьа яйна ецаре тха сборщицай 950 электросверлильни машинка вIашагIйолла вIаштIехьдаргдар, тIаккха вIашагIъеллар 700 машинка мара хилаьзар.

Литейно-прессовни цеха бехкагIа, ханнахьа конаш, накладкаш ца хиларех 24 январе сменни задани 300 сверлильни машинка вIашагIа ца йолаш йисар.

Тешв лов, аз йийцача цехий начальникаша, белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадахара йоагIаш йола вывоташ ергхиларах.

С. ХАМХОЕВ,
«Электроинструмент» завода сборочни цеха начальника заместитель.

ГIУЛАКХАШ ТОАЛУШ ДОАГIА

Къахьегама дисциплини чIоагIъяра, йоаш йола балха кIезиtъяра кадраш хувцалуш лохдара даькъе кIеззига опыт Iоаяьш «Красный молот» заводе. Къахьегама дисциплини чIоагIъяра бей болча балха бокхача лоархIаме да бокъонаш телхаяра профилактика яран алкоголизмаца къовсам лоаттабарах йолча завода а цехий а советаша чакхдоаха гIулакхаш. Совето болх бу перспективни а лоацца ханна йолча а планех, хан-ханахьа анализаш ю ерригача заводе санна, иштта завода ерригача подразделенешка а къахьегама дисциплина мишта латт хьожаш. Совета инициативагIа заводе болх беш я алкоголизм яхача лазарах цамогаш хулаш боагIача болхлошта дарба деш йола наркологически кабинет, хIаьта 1979 шера иштта совета инициативагIа заводе хьайийллай стационарни наркологически отделени. ЦхьанкхагIа балха ца воагIаш Iийна, балха ва тIехьаваьнна, общественни порядок толхаль сат висац бригада, участка, цеха коллективе, правонарушенешта йолча советe а кооперативни суде доли ца дувцаш. Цу берригача балхах хьакулаш дар гуш да тоалуш доагIача гIулакхех.

Иштта, вагахьа санна 1975 шера духхьала прогулаш яраргIа йоаш хинна ха 4,5 эзар сата ди хиннадале, 1981 шера 2397 сага денага кховчаш кIезигъелар иштта йоаха, хIаьта 1982 шера 2002 сага ди мара хилаьзар. Карарча шера январь бетта 142 ди да иштта дайнараш, 1981 шера январь бетта дайнараш 188 ди хиннача.

Къаьстта хьинаре бе даьлар тхо из болх КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума соцам оракьнначул тIехьагIа. КПСС ЦК Пленума итоташ йийнар ерригача цехий коллективай собранешка, хилар завода юкъера партийно-боахама актива собрани. Цига массанахьа а чIоагIа къоабалйир болхлоша, инженерно-технически балхахоша, гIулакхахоша КПСС ЦК Пленума решенеш, оттаийр аьдда йола мероприятеш. Иштта, масала, белгал а даьккхдоахаш латт къахьегама дисциплина чIоагIъяра, къахьегама ресурсех пайда ийбара эффективность лакхъяра, кадраш хувцалар лохдара, бокъонаш телхаерашта, балхаш ду могтигаш наст-наста хувцарашта. Цу тайпара дола кхы гIулакхаш леладерашта духьала административни а общественни а ерригача звенашца лоаттабу къовсам чIоагIбара тIадерзадаь гIулакхаш. Белгалдаьд кагирхошта, къаьстта дешаш бараштен профессионально-технически училищаш яьккхараштен идейно-политически кхетам балара болх тоабере де деараш.

Заводе хьаьйбу кхензабараш Грозне районашка духьала юкъера школа яьккха кагирхой балхаш тIа хьежабара йолча бюро направленехи къахьегамхой балхаш тIа хьежабара йолча бюро направленехи къахьегамхой депутатий Ленински районни Советерча кхенза бариЙ гIулакхашта йолча комиссе направленехи. Направленеш а йолаш ухаш бола нах хьанийбу завода кадрий отдело дувцалга а йоацеш, хIаьта веша сат хьа ца эцаш вита моттиг а яц. Завода кадрий отделе йолаш я заводе болх беш болча кхензабарий хIаране тайпан цIи а кхыйола даннеш а тIа а йолаш йола списакаш. 1983 шера 1 феврале заводе болх беш вар 44 кхенза воаш сат. уж бар токарий, фрезеровщикий, сверловщикий, слесарий, комплектовщикий, транспортировщикий ученикаш. Кхензабараш заводера дIа а бувлаш дIа ца ахийтара, царна хьежабу хьехамчаш. Правонарушенеш яьча кхензабарашта кхетам балара коллективна собране царна хьожабу общественни хьехамчаш. Кхенза воаш сат балхара дIавакха ияш яц духьала халкъа депутатий Ленински Совета кхензабарий гIулакхашта йолча комиссен завода профсоюза комитетех пурамагIа мара. Къона кадраш заводе дIачIоагIъяра дешашта координаци а ю лостам я лу завода хьехамчий советох хьа а яь завода ерригача цехашка болх беш йолча общественни кадрий отделашех.

1979 шера II квартале хьаьнча хьехамчий совето ятара хьалха даь хIама дар цехоаи советаш уж хьаь хиннача юхаметтаоттаяри хьаьнза йолча хьаяри. Из болх беш къаьстта теркам тIабахийтар цехий кулгалхоша а общественни организацешта а хьехамчаш бе лаьрхIача болхлошта а инженерно-технически балхахошта а юкъера дикагIа бараш хьахаржара. Балха опыто хьахьенхал, дукха а дукхагIа болча хьехамчаша шоашта тIадилла гIулиих бехктонхаме а хеташ кховчашдеш хилар.

Хьехамчий балха ши форма я заводе — бригадни индивидуальни. Ше дика хилар хьагойтад индивидуальни форма.

Верригаш а 193 саг ва заводе хьехамча волаш, царех болхло ва 135, инженерно-технически балхахо — 60. Теркам тIаоза хIама да яьнача хапага дIллача царех дуккагIбараш 30 шерага кхачанза хилар. Къоначa хьехамчашца буваам дикагIа хул кхензабарий.

Практикана юкъе денад тха хьехамчаша беча балха хьакъехьа цехий начальникаша, цехкомий, советий кулгалхоша отчеташ яр. Ала дезаш да. решенеш рекомендацеш дувцилга а доацеш кхоачашъе езаш хилар цехий кулгалхоша дика кхетаду аьнна.

Совето хьинаре дакъа лоац кхенза болча кагийча нахах бокъонца бола болхлой хилара хеталь йола сайренаш кийчъечен чакхйоакачен.

«Красный молот» яхача заводе дика тIайийца я къахьегам вIаштIехьабаккхара коллективни формаш — коллективни индивидуальни хьашташ дика цхьан тардеш йола комплексни бригадаш. Болх нийса вIаштIехьабаккхар бахьан долаш хьахиннад заводе бокъонца волча болхлочоа, ший бехка доацаш а, болх ца беш лела эхь хетийташ доли хьалаш. Из метод вназе юкъе йоаларо йиш хулийт хIара болхлочун, смена къахьегаме овсарден. къахьогама дикаьа, дисциплина боагIача хьисапе мах бе.

В. ОСТАПЕНКО,
«Красный молот» завода профкома председатель.

Лаьттан беркат алсамдаккхар духьа

Карарча пятилетка а дIахорча шерий а планашка чекхдаха оттадаьд лаьттанна химизаци ю средстваш дукхагIа теларан царех пайда дикагIа эцаран тIадерзадаь гIулакхаш.

АПН корреспондента хаттарашта жоп тел минеральни удобренеш хьаара дешашта министра заместитель волча Резниченко Иван Захаровича.

— Итт шу дIадьяннад вай мехко минеральни удобренеш хьаара дунен тIа хьалхара моттиг лелаю. ТIаккха тIехь-тIехьа дукхагIа ара хIама хец вай уж?

— Дицце дезац, вай юртбоахама лаьттаех 60 процент гаргга «тешаме доаца лаьтташ леладар» оалача зоне хилар. Уж да даим йокъал уатташ, сов тIоадал латташ, хьвоя михох эроза еш дола лаьтташ. ДIайийна хIамаш дика хьувнъаш дола лаьтташ вайцига шозза кIезигагIа да. масала, США-р — чул. Цхьанцайола — Центрально-Черноземни, Къулбаседа Кавказски, цхьадолча даькъе Украински — зонаш мара ц мехка Iалама беркатага диллача дIаьхийча кулбаседаамерикански лаьттаща нийсъе йиш йолаш. ХIаьта царнен кхы а дукхагIа вокх юкедисачарноа тIехь-тIехьа дукхагIа эш удобренеш. Цудухьа минеральни удобренеш тIехьтIехьа дукхагIа хьаяра проблема вай мехка хьалхагIа в санна актуальни йолаш юс. Масала, 1983 шера юрта боахама лургья 22,8 миллион тонн минеральни удобренеш, 1985 шерага кхоачаш 26,5 миллион тонн, хIаьта 1990 шерага кхоачаш — 30—32 миллион тонн теле лерхI уж (царех йоахка хьанна вещесташ 100 процент а лоархIаш). Цу гIулакха дукхача къаьнарча предприятей конструкци овлангара дена хувша, керда яраш хьалъе езаргья.

— Керттерча даькъе мича хьаллергда гIирсаш?

— Ма дарра аьлча, 15 республикак хIаранахьа. Ерригаш а лоархIача 165 хургья керда хьалъеш йола производстваш. Белгалдоаккхаргда аа, керда хьалъеш йола ерригa предприятеш бийдалах комплексно пайда эцаргболаш мара ергйоацилта. Цо, дагадоккхарагIа аьлча, йиш хулийтаргья хIанз йолаш йола производственни мощносташ дикка оцдаяка а удобреней дикал лакхъе а. Масала, йоккхача цийс, предприяте цкъа чакхъяьхачa газех пайда эцара чотах интенсификаци еш а аммиак йоаккха технологически линеш. ТIаккха цо йиш кулийтаргья кхы тIа а Iалама газ боагае езаргйоацаш аммиак хIара шера 360 эзар тонн дукхагIа хьае. Карарча пятилетке болх бе йолайолийташ я хIаране шера 450 эзар тонн арахеца низ бола 18 керда технологически линий. шера 300 эзар тонн экстракционни фосфорни кислота хьадергдола кхо линий.

Оаха даьча лоархIамегIа, вай мехка хьаеш йола минеральни удобренеш 1985 шерале 40 процент дукхагIа хургья.

— ТIаккха цар чура ярра дуламе хIамеш фенда дукхагIа Iовргьяй-хьогI?

— КIеззигагIа Iовргья. Хьалъеш латт аратувсача бIехача хиш 574 эзар кубометр деннен бийсанен цIенъе низ бола станцеш. хьаьта 5,5 миллион кубометр фо цIендергдоза объекташ. Iалам цIена лоаттаду объекташ хьалъярга карарча пятилетке дIадохийтаргда 404 миллион сом.

— Удобреней дикал лакхъярах доле дош иштта къоастадеш да?

— 1980 шера ерригa а 18 процент мара ялахар оаха калийна удобренеш йоккхийча кристаллийн гранулированни хьисале. 1985 шерале 65 процентага кхоачаш дукхагIа хургья уж, хIаьта 1988 шерале — 100 процентага кхоачаш. Гранулированни хьисапе лоаттаергья ерригa азотни фосфорни удобренеш пятилетка чакхйоалаш. Цхьана хьайцача царпара хьоаналаш 38 процентагара 42 процентага кхоачаш дукхагIа хургья. Тешалахь, во цифр яц из кхьметтел дунен тIа нарагIайбинача дикагIолча хIанашца нийсйича а. ХIаьта лаьттана эша хьоаналаш удобренешца дукхагIа хилийтаро алсамбоаккхаргба цар лу пайда.

— Шун даькъе иштта детIаух дунен халкъашта юкъе вхьана леладу гIулакхаш?

— Дуния 45 мехка кхухьийт оаха минеральни удобренеш, цу даькъе вежарашка долча социалистически мехкашка а СЭВ-а чухьа вIаштIехьдаьккхад комплексни оборудовани кийчъяра айхха цхьана гIулакхаш леладенга. Чехословакера вйо оаха хьалъеш латтача карбамида производствашта эша оборудовани, аммиак арахеца комплексни линеш, ГДР-ера — хлористи калена грануляци юи продувочни газех аргон юи оборудовани. Польшера йоагIаргья серни кислота хьаду комплексни кхо линии плеум хьоача пхе установкана оборудовани. Венгре ийтаргья лаьттах тIаьнна хIамаш дораеча химически средствай эмульсеех яьккха концентрат чуюотта пхиъ комплексни линй. Цу ерригача хIамаша тхога йиш хулийтаргьл химически предприятей производственни низ оцдаббаккхй. юрта шерра-шера дукхагIа минеральни удобренеш тела.

Юрий ШЕБАЛИН.
(АПН).

ПОЗЗОЛ ДЕХЬАРА

САЛЬВАДОР. ТIеххьарча хана дикка хьинар яйдаь проамерикански режима бIуна духьала тIом беш ба сальвадорски патриоташ. ТIемаш латт мехкарча ахаш йолча департаменташка.

США-с тIема кийчонца новкъостал дой а сальвадорски карателашта магаш патриоташа толаме чакхйоаха операцешта духьала латта.

СУРТА ТIА: сальвадорски патриоташа хорааду хунта бIунагара хьадаьнкха тIий.

ЮПИ—ТАСС телесурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

МАШАРА ИДЕЯЙ НИЗ

Сатем боабеш йола ханаш хьатIаккхаьчай Вашингтона. Дерригача дунен тIа айлуш боагIа хIанзарча американски администраце авантюристически политикана духьалара болам. Малхбузен Европе шерра баьржаб тIема духьалара болам. КIайча цIагIа ца кхетадеш дац тIеххьарча хана Советски Союзо оттаь лоархIаме машара инициативаш. хIаьта иштта Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача пачхьалкхений конструктивни предложенеш, герзаш Iоалелга юхатохара дакъера хоадам боллаш йола цар программа планета тIарча дика уйлаш йолча нака могаш хилар.

МалагIа жоп лу НАТО членаш долча мехкий правительстваша, империализма агрессивни уйлаш йохаяра тIадерзадаьча социализми машара дипломатически гIулакхашта?

Вашингтоне а Лондоне а, Брюсселе а Бонне а, цхьайолча натовски кхыча столицашка а хьалха теркам шоашта тIаозара бола социализма идеяй Iаламате боккха низ кIезигбе а гIерташ. харцахьоах социалистически мехкий предложенеш, хьалха а санна соахка нйне Рейгана даьча Лондонски къамаьлаца дIахайкаьча антикоммунистически «Крестови похода» доалонашка психологически идеологически тIема эскаладеш елга хьалха доах. Из къаьтта хьахьокхаш дола масал — США вице-президента Дж. Буша Малхбузен Европе гIолла бйь пропагандистски никъ «Европа халкъашка» Рейгана дьь довзаш дола кхайкараш. «Нью-Йорк таймс» яхача газето мукIарло дикъа а ца доалаш аьннад. Рейгана кхайкаралах Малхбузен Европе ракеташ цига оттаяра духьала йолча европейски общественноста духьала деразадь. «тактически хIама» санна а лоархI, аьнна.

Машарен социализман идеяша еча воздействе корзагIбаьхаб оруженосций станера бареш. Цхьа бахьан доацаш хинна хIама дац Советски Союзо лелаеча машара арахьарча политика нахха теркам тIаозара болча ниса духьале а гIерташ кийчъяь йола «демократеи публични дипломатеи программа» оалаш пр сихха кхоачашъе Вашингтоне болабелар.

Мишта бакъдергда бакъде йиш йоацар? Халкъаш тешаш дац вашингтонски кулгалхоша дуъача дувлех. Ядерни тIема кхерам дIабаккхарга дуга бокъонца бола никъ гу царна СССР-ел кхыча социалистически мехкийн арахьарча политика. инициативех халкъашта кхерамзле Iалашъяра йолча тешамеча лардах. Социалистически содружества мехкий керда машара инициативаш йоагIача тайпара дика тарлуш я чIоагIа машар оттабеш ядерни тIом дIабаккхен халкъаш гIерташ хиларца, аьнна Малхбузен Берлина цаI йолча социалистически партe председатела Хорст Шмитта. Из нийса хIама хьаллоац планета тIарча машар безача шерерча общественносто.

ГЕНОЦИДАНА ТIАБЕРЗАБАЬ НИКЪ

США пачхьалкхен секретара заместитела Т. Эндерса «Ю. С. Ньюс Энд Уорлд рипорт» яхача журнала еннача интервью тIа аьннад сальвадорски режима повстанцаштей юкъе переговораш ярах хьакъехьа цхьаькха къамаьл хила йиш а яц. Цунца цо бакъдаьд Сальвадорера политически гIулакхаш тоадара США духьала волга, повстанцаш, царца цхьана машаре боха-нах а физически боабара наькъаца юкъе этта конфликт «къоастае» а гIерташ.

Цу тайпара мукIарло деш дола къамаьлаш наг-нагахьа мара деш бац лакхе латта американски викалаш. Царна дикагIа хет дувцар цаIи деш дар кхы тайпарен хилча. Президента Рейгана а, дIадаха шу чакхдоаллаш Централни Америка мехкашка волаш, хIанзза цига ваха то бохачв хана ООН-ерча США массаларча викало Киркпатрика а доккхий хабараш дийцад «машара», «цхьана гIулакхаш леладора», «прогресса» хьакъехьа. ХIаьта цу хана сальвадорски карателлаша, царна американски хьехамчаша новкъостал а деш, юрташ йоагаьй, цига бахьа нах боабаьб. гватемальски бандиташ мексикански лаьтта чухьийлхаб, Гондурасе хьулалуш болча сомосовцаша Никарагуа доазон йистошкарча районашка провокацеш яьй. Цул совгIа Киркпатрик цига ваха лелача хана шоай масштабашка дикъача Централни Америке вIалла ца хиннача тайпара цхьана яьй американско-гондурасски" военни маневраш. Уж яьй Вашингтоно цхьаккха бахьан а доацаш «экспонсионизм» лелаю ихаш бехке еча Никарагуана юкхе.

Сальвадорера, бIерччача регионера а санна, политически гIулакхаш тоадаре хьакъехьарча къамаьлага ладувгIа лоаш а бац США. Хьалха тувсараш диктаторски режимаш, низаш долга, герзалоц кичъяь аватюраш — цу новкъаца «къоастае» дерхI Вашингтоно Централни Америка проблемаш. Сальвадорера нлъьнача репортёжа тIа «Насьон» яхача костарикански газета корреспондента цхьатарра лаьрхIай массеха шу хьалха Никарагуа хиннои тахан Сальвадоре йолей соьбитеш. Сальвадорски город Берлин укх деношка, ма дарра аьлча, лаьттан тIера цIениъль дIаяьнкдай. самосовски террор яьржача хана доккха Iазаш тIаоттадаьа Леон, Эстели, Матагальпа яхача Никарагуански городашта. Цига а укхаза леххаш хинна «хьаьй США» яха клеймо тIалатта бомбаш. Цига а укхаза а даьча зуламай дириммер хиннар Вашингтон я.

Нагахьа санна боьнонца паргIато янкхара гIехьарал сальвадорски халкъа болам ший герзаца а цний марионеткай кулгашца а хIалакбе гIерташ империализм яле, цу тайпара тактика чакх ца йоалаш йисача Никарагуа гIулакхаш кхьача тайпара леладу. Къулбаседехьарча, Гондураса юкхе ядача республика районех хаддана герзашца юйтъяьча провокацей зоне а яь США цун къулбехьарча дозанга — Коста-Риканерча дозанга яьнай. Из уйла тIаерзаьй «Вашингтон пост» яхача газета тешал деш ма хилара, «Никарагуана физически изоляци еш бола Iалашмате боккха стратегически моарзагI» хьабера.

ХIанз бIашагIкхийттача Штатащен цар марионеткашен Централни Америке леладу гIулакхаш Вашингтоно хьал а лоацаш израильски воеццина Лаване деьа зуламашта. Вьетнаме американски солдаташа даьча низашта тара да, цар цIи — геноцид.

КIАНЧА ЦIЕН КРИЗИСИ ФОКУСАЦИ

ТIеххьарча хана рейгановски администраце леладу гIулакхаш «Деррига я дика да. тIеххоза Мархиза» яхача довзаш долча иллеца дувцача тара да. Гой, тIеххьара хиннача пресс-конференце в президента Р. Рейгана юха а яьнад: «Деррига а дика да, американски экономика юхадийлуш латт». Къаьхьегама биржашка аьттув балар догдоахаш латта а хуп ала хIама кхачарта хьежало очереде латта миллионаш бола американцаш цу хьадагалаьца леладечох тешаргбоацилта кхета а деш. официальни Вашингтоно духьала тийша болх бе лаьрхIад, хьаьб болх боаца нах январе кIеззигбениеб аьнна дIа а кхайкадь. Цу гIулакхахь цо цитьа къоелам Io а хьенка болх беш барапта юкъе герзашцарча яний личнч состав, цу «дукхагIа» хиннача болх беш барашкара хьалархIа йолаьй хьабе болх боацарий процент.

Бакъда КIайча цIен фокусашь тамаш я цхьанкха а туилавой. Рейгана администраци американцашка дицдалийта гIерта «дош доацар», — из шоллагIа дунен тIом хиннача тIехьагIа вIалла а ца хиннача тайпара экономика эшаллар, металлургера, автомобилаш хьаочера, промышленноста кхыча лоархIамеча доаньошкара кризис. Уж а кхоалагIа дакъа гартга йола бизза болх беш йоаца производственни мощносташ. Уж я банкротство хинна ятташ эзара фирмаш, рузкъа доалара даьнна фермераш, официально дIайоаб бола хьабе болх боаца 12 миллион, хIаьта профсоюзаша лаьрхIача 17 миллион, сат. ТIадилла ийца чуIе цIенош кризис йолча ханаьнара дашла бола бIаьш эзараш нах лел мехка гIолла хьабе болх лехаш, улицашка. тIаьшта кIал, палаткаех ечча городашка, «рейганвилаш» аьнна цIи тилла ярашка бийсаш йоахаш.

Мехка экономиквна сагота хилар конгресса пелашкара ера в даьнна доал доча республикански партe стане, гIулакхаш тIарча нахха гIоарашка кхачад. Бизнесменаш раьза бац экономика даькъе, чурча гIулакхашта эшачо дIаухийта ехча кIеанг а деш цунца цхьаьна тIема кийчонга дIаухийта ассигнованеш дукхагIа а дулийташ рейгановски администраце леладеча гIулакхаша ерригa финансовии системаш, кхьметтел бIарчча хьаккца США экономика а дош ца хеташ лелае лерхIаш хиларах. Военни концернашта хьашта долча тайпара валовя къаман продукт администраце дIапийсъаь хиларо регионални, отраслеви, общенациональни дегIаахара диспропорци чIоагIъяьй. ГIулакхаш талхаш латт къулбаседа-малхбоалерча а юкъерча-малхбузерча а штаташка. Цу районашкарчу дукхача городашкен округашкен деррига къаман лаьрхIа болча боарамал шоаза дукхагIа ба хьабе болх боаца нах. 30-ча шерашка «йоккха кризис» дифицит кIезигъяра духьа хиннача шерашка хиннача — 25 процент — тарга а кхочаш.

Общественноста юкъе хинна ця Iеш, политически хьал долаш барийн гIозарашка а ба тIехь-тIехьагIа чIоагIагIа Рейгана администрацегара политика хувцилга. мехка тIаьтта экономически халонаш дIахо йодача хана кхы а чIоагIагIа арьялара кхерам тIаоттабеш йола Iалалмате йоккха бюджетни Пентагона еш йола ассигнованеш дикка дукха кIезигъелга хьодехаш бараш.

Из деррига а фуд аьлча, из да США аьнар чIоагIагIа отташ долча гIозарашна правительства авантюристически милитаристски никъ дунен халкъаша юкъерча кхерамзленнен машараш хинна ца Iеш, США къаман хьаштапта а вхерамe болга кхетадеш хилар.

В. МАТЯШ,
Ю. РОМАНЦОВ.
Н. АБЛАМОВ.
(ТАСС).

КХОАНА—СОВЕТСКИ ЭСКАРЕИ ТІЕМА-ФОРДА ФЛОТЕИ ДИ

КОМАРОВКА ЯХАЧА ЮРТА ЮХЕ

Зіамига волча хана дена военни саг хила уйла йолаш хиннав Калашников Прокофий, из уйла цунцара къесташ хиннавц фабрично - заводской училище деша вагІаш а, цул тІехьагІа «Красный молот» заводе фрезеровщик волаш а. Кастта цунга йоагІа эскаре вака тІавехаш йола повестка. Даьхен гІулакх де вагача ихоачашхул Калашникова уйла, цох кул Орловски танкови училищен курсант.

Лоацйача отпускак ше Грозне цІаеча, из водаш хиннав ше болх баьча заводе. Красномолотовцаша доккхал деш киннад шоашца болх баь саг тІема а, политически а кийчон отличник дилараш.

Ха сиза дІаеннай, лейтенант волаш училище чаккхьаккха Калашников хьожаму танкови дакъе взвода командир волаш. Цига цо шиі опыт, знанеш дІалуш хиннай къонача бІухошта, хІаьта, царна дег тІера везавенна а хиннав шоай командир. Учениашка, поледешка алхаа тІехдика знанеш гойташ хиннай взводо.

1939 шера тІом хинааб белофиннашца. Цо гІулакх деш хинна танкови дакъа леташ хул. ТІом чакхбаьнначул тІехьагІа Грозне венача Калашниковга цига хиннача событеех дувцар дийзад красномолотовцаша. Цо дийца а дийцад:

— Низткъала мере чекхвоалалургвоацач е хьунашка, ушалашка гІолла чакдувлар тхо тІема машинашца. ДагадоагІа сона, «Маннергейма» яхача шуена йиста кхаьча. Хастобош, цох дукхе дувцаш хинна из шуе бевзаргбоацеш баьнкар овка. Из тІом хала а лоаца а бар, вай котало а яьккхар.

Белофиннашца хиннача тІемо бокъонца хьегойтад къонача танкиста хьинар, низ, знанеш. Бакъда, цу хана цун хоеш хиннадац тІехь-тІейоагІача хана кхы а чІоагІагІа, йоккхагІа йола халонеш шийга хьежаш йолга. Цу хана деннад вай махкахочоа капитана чин е.

Лоаца хиннай цо ше кхийначa махка дІахьош йоле отпуск, юкъ а керда техника караерзаяре тІайоахийтaш хиннай цо ший уйле. Къаьстта а дикне теркам тІа а бохийташ Іомаяьй низ бола отридцатьчетвёркаш яхача тенкаш.

Фашистски Германеца тІом хьайча, уж танкаш тІайоагІаш хилча, церех Іаьржа йилбез оалаш хиннад моастагІаша, церех кхераш хиннаб. Цу тайпара моттигаш нийсъеннай Калашников юкъе волча танкови дакъо Москвана, цул тІехьагІа Сталинграда юххе моастагІчоа таІезар деш.

Корсунь - Шевченковски операце дакъа лоацача хана майора чин долаш хиннав Калашников. ТІом чакхбаьнначул тІехьагІа, тха къамаьл хилча цо сона дийцар:

— Из дар 1944 шера Комаровка яхача юрта. Вай эскаро го баьбар моастагІий группировка. Хьалхашка лаьтта декхар цаІ дар: гІаьрезой цІенбаь дІабаха. ХІаьта, фашистски командоване приказ кхы тайпа чулоацим болаш дар: «Комаровна дІа ма луйлаь. Ши приказ, къовсабала безаш бар ши низ, котало ьано йоакхаргья хацар.

Батальона командира Калашникова яийтача разведка хабар денад:

— ЧІоагІача дерцо зІема бІаргегойтац, юрта чуводечара тІий докадаь да, моастагІа сатийна ва, кхы а низаш тІадахкарга хьежачок тара да.

ТІий товду цу гІулакха бахийтача сапераша. Цига тІалетача вай танкаша моастагІа вока а вий, хьайоакх Комаровка яха юрт. Из дов чакхдаьнначул тІехьагІа Прокофий Яковлевича еннача наградни листа тІа аьнна хиннад: «Калашникова батальона йохаяьй моастагІчун итт танк, 79 артиллерийски а цаІ тенка духьалара а орудеш, 143 пулемет, 15 миномет».

Комаровка кхтало яккхачул тІехьагІа Калашников полка командир хул. Цун полк Украине, Молдаве, Польше, Румыне тІемаш а деш Берлинагахьа вхан. Цунна хьалха а ваьнна, тІема машина чу ваьгІав полковник, Советски Союза Турпал, «Красный молот» завода фрезеровщик винна Калашников Прокофий Яковлевич. Берлин яьккхачул тІехьагІа цІавоагІа из. Цун наьна тІа лепаш ба турпала седкъа, Ленина Орден, ЦІеча Байракха йиъ орден, ЦІеча Седкъа ши орден, Невски Александра орден, дукха медалаш.

С. ВОРОНИН.

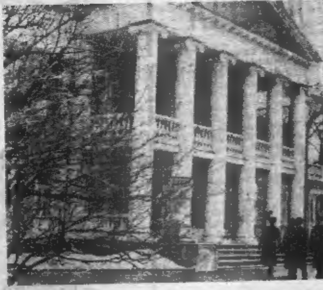

Кремлевски курсантий традици

Дешача, тІемаи политически кийчонеи доккхий толамаш доахаш накъайоагІа Советски Эскареи ТІема-Форда Флотеи 65 шу дизара РСФСР Лаккхехьарча Совета цІерагІча Ленинеи Октябрьски Революцеи орденаш лелаеча ЦІеча байракха Московски Лакхерча общевойсковой командни училища коллектив.

Вай махка къаьнагІьарех йолча цу военни дешара заведени шиі истори хьалоьадаьд 1917 шера 15 декабре вІашагІьелла эгтара хьалхарча Московски пулеметни революционни школара дела. ТІехьагІа школах кхы тайпа цІи тиллай «РККА командни состава Московски Советски пулеметни курсаш» аьнна, хІаьта 1919 шера Московски Кремль лорадеш а хиннай.

Пачхахьалкхен учреждениеши столицерча революционни порядоки лораеш йоагІа йоагІа заданеш кхоачашьеш хинааб курсанташ. Курсии чІоагІа теркам беш хиннав, 1922 шера сийдолча курсанталлеи, хІаьта 1923 шера деиз сийдолча командиралли хержа хиннав В. И. Ленин.

Тайп - тайпарча ханашка училище сийдола курсанташ

хинааб М. И. Калинин, М. В. Фрунзе, К. Е. Ворошилов, кхы дукха цІи хеза КПСС-еи Советски пачхахьалкхени деятелаш.

РСФСР Лаккхехьарча Совета цІерагІча Московски ЦІеча байракха пехотни училища (1938 шера деиз ишта цІи йолаш хиннай) цкъа санна дукхаза а дІахьекха и Сийлахь - Боккхача Октябра, Ленина парте идеешта ше мутІахьа хилар, граждански тІом болча хана контрреволюционни заговораш йохаеча турпалала майрала гойташ, японски империалистаща тІом беш, испански республиканций мугІарашка болаш антифашистски къовсама юкъе дакъа лоацаш, Сийлахь - боккхача Даймехка тІем тІа тІом беш.

1982 шера училища деадаьд шиі 65 шу дизара цІей. Цу юкъа цо кийчбаьб Советски Гераашцарча Низашта эзараш эпсараш.

Училища чаккхьаьккхараш юкъе — кхоъ маршал, 300 совгІа инарал, кхоъ Советски Союза шоаза Турпал, 74 Советски Союза турпал, цаІ Социалистически Къахьегама Турпал.

Тахан училище чакхйоаккхаш бІараш — лакха говзал йола военни специалисташ, идейни дог тийша болаши, вай социалистически Даьхена боарам бовцаш мутІахьа болаши бола командираш.

СУРТАШ ТІА: 1. Училища курсанташ Ленински горкашка. 2. Комсомольски организаце секретарь лейтенант С. П. Садоров курсанташта училища историе музей вовзийташ воал. 3. Тактически занятешка.

В. ЗАВЬЯЛОВА суртш.

ТАСС фотохроника.

Культура хоамаш

ЯЗДАРХОШЦА ВІАШАГІКХЕТАРАШ

Традиции а хинна дІазттадех да республика яздархоша районашка литература денош чакхдахар. Къахьегамхошта, дешархошта литература кердадараш довийтар, шоай произведенеш ешар. Цу тайпара литература денош хилар укх деношка Назрановски районе.

Уж денош дІадоладалале яздархой вІашагІкхетар хилар КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретараца А. А. Мякиевца. Цо яздархошта довийтар района къахьегамхоша даьха толамаш. Цул тІехьагІа яздархой А. Боков, М. Сулаев, Ю. Айдаев, С. Чахкиев, М.-С. Плиев, Ш. Арсанукаев баха хилар Назранерча № 14, 27 йолча СГПТУ, № 4 юкъерча школе, райпо, кхыча организацешка, предприятешка. Цига цар йийшар шоай произведенеш, дийцар нохчийи гІалгІайи литератураш дегІаахарах. Цу вІашагІкхетарашка яздархоша къаьстта а теркам тІабахийтар КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме дийцача дешашта.

ДЕШАРХОИ КОНКУРС

Нохч - ГІалгІай республиканска медицински училище хилар традиционни «Профессех дикагІвар» яха конкурс. Цун юкъе дакъа лоацаш хилар шовзткъе итт гаргга дешархо. Царна хьалхашка лаьтта деккар дар цамогаш хиннача маха деш дола гІо дикен сихен дар гойтар. Цул совгІа, цар жопаш дала дезар шоашта деннача деонтологех долча хаттарашта. Ишта, дикагІа художественни номер гойтар а юкъедоагІаш дар конкурса.

Цу дешархой яхье толаш хилар кхоалагІча курса дешархой Берсанова Рукъят, Ахмадова Забу. Цар хьалхара моттиг яьккхар. Дукха царна тІехьа ца буташ, тайп - тайпарча лазарех шоай дикка теоретически а практически а знанеш хилар гойтар дешархоша Оздоева Розас, Луганская Натаьшас, Чонкарева Совдата, кхычар.

Конкурса жюрена юкъе хилар медицински Іилмай кандидат, республика нерттера нарколог М. А. Дальсаев.

С. ЧАКОВ.

ПТУ хахар

ГІИШЛОШ ХЬАЛЪЮ КЪОНАЧАР

Грознерча № 9 йолча профессионально - техническа училище кийчбу гІишлонхой. Ирташ эзараш соманах мах болаш дола гІишлон-монтажни балхаш ду хІара шера училища дешархоша. Масала, дІадахача юбилейни шера кургболча гІишлонхоша даьд 90 эзар сома маьха гІишлой балхаш, цхьа бутт хана хьалха кхоачашьяьй шера план. Дика къахьег дешархоша шоай училища мастерскеншка а. Шера 50,8 эзар сом мах бола столярни изделеш яьй цар.

Къаьстта белгалбаккха беза производственни даькъе дешар хьехаш волча А. Макуева кулгалдеча декораторий - оформителий дешара группай болх.

Отделочникий бригадашца цхьана цу группай дешархой болх беш хиннаб инълагІча горбольница стационар хьалъеча.

Кадрови болхлоша санна цар а дика кхетадора гІишлонхошта хьалхашка латта доккхий декхараш — СССР 60 шу дузача дента кхачалехьа объект эксплуатаце дІалла езилга.

— Хьинар долаш дика кагирхой ба шух училища дешархой! — цу дешаца училища кагирхой бала беза мах а беш СМУ-9 начальника Ярошевене къаьстта белгалбаьхар Гончарова Марина, Машева Татьяна, Пасарари Александр, кхыбараш.

Дика къахьийгад дешархоша грозненски аэропорта тайп - тайпара объекташ хьалъеча а. Уйхаза белгалъялар Д. Хаджимуратова кулгалдеча каменьщикий — монтажникий С. Эльмурзаева кулгалдеча юртбоахама гІишлошъечи дешара групай къона говзанчаш.

Белгалдаккха деза хана зІамига болча кхувшбоагІача гІишлонхошта чоалхане дола гІишлон балхаш дара боккха тешам бенна хилар а. Кирпишка пенаш дотташ, царна облицовка еш, уйнаш дохкаш балхаш даьд цар, е вешта аьлча, дукхача шерашка къахьегача болхлоша дер даьд кагирхоша а. Деча хана дика а даьд. Цудухьа, хийцца ала йиш йолаш да болх беча юкъа цар сихха профессиональни говзал лаккхьеш хиларах, опыт сихагІа Іоамрах.

Дукхача кагирхоша шоаш объекташка къахьегаш болча хана, лакха баькка говзал йолаш, гІишлонхошта нийсса шоай нормаш кхоачашъеш хиннай, хьадеча балхий дикал цафчул вІалла эшашагІа а йоацаш.

Своре гІоморца больница хьалъеча дика къахьийгад мастера А. Озниевас кулгалдеча цхьоалагІча группа дешархоша. ХІаьта къаьстта белгалбаьннаб укхаза Исраилов Висхани Мальсагова Тамарех. Шоай нормаш а тІехкховчалийора цар, дика дора шоаш хьа мел дер а. ХІанале а ала йиш йолаш да царех боккъонца бола гІишлонхой кургхиларах.

Дукхача хана дена дика бувзам тоссабеннаб училища дешархой СпецСМУ гІишлошъерашца. Укхаза хІара шера практиках ух кургбола слесараш - сантехникаш, газоэлектросварщикаш, кхыча профессей дешархой. Дукха объекташ хьалъеча дакъа лаьцад ПТУ дешархоша, хІаьта цу гІулакхо къаьгта хьахьокх ер е вож специальность нараєф заяра процесс сихъяра, кагирхошта шоай профессеш езаялийтара гІо деш хилар, боккъонца болча болхлочун омал цар Іомаяр.

ХІамаш тегача производственни объединене керда корпус, республика ПТУ дешархошта лаьрхІа кагирхой Дворец, Катаяма цІерагІча поселкера ЦІеп-интерната ремонт еча, дукхача кхыча хьалъеча объекташка беча балха тІа дакъа лоацаш хинааб училища дешархой.

Практически балхаш даь а баьнна тахан учебникаш тІа хайшаб уж. Теоретически занятешка цар Іомаю гІишлошъяра производство, цун технологи, хими, биологи, физика, математика, кхы йола дисциплинаш. ГІишлон площадкашка санна дешара классашкеи технически кабинеташкеи лаьттан тІара эгтара машарегІа йола професси Іомаеш ба уж. Дукха ха ялалехьа цар классаш а хинна дІаувттаргья республика лоархІамегІа йола объекташ.

Р. АУШЕВ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

МУЗЕЙИ АТЕИСТИЧЕСКИ КХЕТАМ БАЛАРИ

Нахаца беча атеистически балхо дикка моттиг дІалоац Нохч-ГІалгІай республикански краеведчески музей балха юкъе. Атеистически кхетам балар керттерча дакъе музеерча экспозицеех, уж йовзийташ еча экскурсеех пайда а эцаш дІахьу оаха.

Революци ялалехьарча историе отделе цу ханарча кашамех йолча материалаша хьагойт нах динах теша болабенна ха. БІаьччача раздело бовзийт Нохч-ГІалгІайчен къамаша юкъерча бІаьшерашка лелабаь ди. Из ба — дукхача даьлеех тешаш хинна хилар, царна гІулакх деш хинна хилар, христиански дина хьисапаш долаш хиннаб из. Цу раздело довзийт Къулбаседа Кавказа халкъаша хІанз лелабеш бола бусалба ди низагІа, гердаца хьаэцийта хилар а. Советски общества историе отдел а кхы кІезигагІа лоархІам болаш дац наха юкъе атеистически кхетам балара болх беча дакъе. Цо хьагойт Советски Іаьдал оттадеча, граждански тІема шерашка дина хьалхле лелаерашта карагІдийнна во гІулакхаш, халкъа боахам меттаоттабеча, коллективизаци еча хана цар еш хинна новкъарле, вай хана дина ширдаьннача гІулакхашта духьала лоаттабу къовсам. Цул совгІа, музея дикка пайда эц моттигерча материални лярда тІа хьахиннача атеистически темаех йолча дІа-хьа лелача выставкаех.

Музея йоакхо еча гІулакхех да атеистически чулоацам бола Іилман материалаш гулъяр. Цу лостамагІа баьча балхо музея фонд йІаьхех хилийтай «Быт, культура, къаман традицеши моттигера нах динах тешари» яхача темах КПСС Нохч-ГІалгІай обкома социологически тохкамий лабораторе даьча тохкамий материалаша. Ишта, музея болхлоша гулдаьд вай республике эгтара йоаккхагІйолча Кунта-Хьажий тоаба далла гІулакх мишта ду хьагойташ дола суртташ а документальни материал а, киназа, евангельски христианаша - баптисташа дІахьоча наьнах дувца материалаш.

Дина ширдаьннача гІулакхашта духьала къовсам лоттабеш санна, дикки теркам тІабохийт музея кердача традицешта, советски халкъа цІейшта пропаганда яра. Уж керда традицеш вахара юкъейоалаяр мишта дІахьош да гойташ йолча материалашна къахьегамхошта, къаьстта а кагирхошта кхетам бала гІерт тхо. Кердача традицеех, обрядех йолча коллекцена юкъе я цІейш а ритуалаш а дІаяхьара сценареш, пачхахьалкхен юкъара цІейи дездар, кагирхой эскаре накъабахар, тІема а къахьегама а ветеранашца вІашагІкхетар, вошал долча республикай литературай а искусствай а декадаш, илата цІейи, кхыдараш хьахьокхаш дола суртташ. ГІулъяьй дезала - бытовой цІейшта хетадаьча суртий коллекци а.

Соахка РСФСР культура Министерства приказагІа тха музей, дина историехи атеизмахи бола Іилма-тохкама болх беча вхьайтта базови музейна юкъейихьай. Цунца дувзаденна музея бехкокхам кхы а лаккхбеннаб. Укх шера музее кийчъе лерхІ «Ди. Атеизм. Вай зама» яха керда экспозици. Чакхьяккха лерхІ биологеи историеи хьехархошта лаьрхІа йола «Ширрьяшканна - краеведчески музея база тІа атеистически болх бар» яха семинар. ХІанзле арадаккха кийчдаьд «Атеистически мотиваш Нохч-ГІалгІайчен хьалхарча профессиональни художникий кхолламе (Х. Б. Ахриев, Г. М. Даурбеков)» яха буклет, ишта кийчде лерхІ «Дина историеи атеизмеи дешаш краеведчески музея экспозицешка» яха буклет а. Де лерхІараш кхы а дукха да. Атеистически темах бола болх беш тхона гІо ду историеи, социологеи, филологеи Іилма - тохкама института болхлоша. Геттара а дика хургдар республикерча кхыча наха а цу балха юкъе дакъа лоацаре.

Л. КУЛИК,
Нохч-ГІалгІай республикански краеведчески музеи йоаккхагІйола Іилман болхло.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

ЯХЬЕ БАЬННАБАР ШАШИСТАШ

«Урожай» яхача республикански ДСО шашкаех хьалхле яккхара тІехьара къовсам дІабихьар кийтта командо. ХІаьта, финальни яхьешка призовой моттигаш къайсар толаш хиннача йиъ коллектива. Царна юкъе говзал хиларца, дикагІа ловзарца белгалъьялар Гудермесски района команда, цун юкъе ловзаш бар мастерала кандидат, республика вице-чемпион Х. Касумов, цун воша, мастерала кандидат М. Касумов, шашкаех шоллагІа разряд йола Л. Устарханов. Цу команда хьалхара моттиг яьккхар.

Цу тайпара яхьанка эгтара хьалха шоллагІа моттиг яьккхай Назрановски района команда. Дина лайзар хьалхара разряд йола шашисташ М. Котиев, И. Богатырев, шоллагІа разряд йола шашистка М. Евлоева.

ХІаьта, кхоалагІа моттиг яьккхар Аргунерча «Урожай» яхача городской совета спортсменаша.

Цу тайпара, шашкаех йолча яхьаша дикка дегІаккуял уж езарий, царех ловзарий говзал.

А. ХАИТ.

НЕКДЕРИЙ ЯХЬ

Чебоксары яхача городе чакхъяьннай Чувашски АССР телевидене а радиовещане а комитета приз яккхарах йола «Спортивни горизонтаи» яха некдерий яхь. Цига дакъа лоацаш хилар 1971 шера даь бераш.

Цу къовсамашка дакъа лаца баха хилар № 20 йолча Грознерча школа пхелагІча специализированни класса дешархой. Пхь дистанцех нек дича эгтара хьалха вера грознанец Лагашкин Владислав, комплексни хьисапе нек дарах шоллагІа моттиг яьккхар Тищенко Викас а.

Команди зачете РСФСР барайтта команда юкъе кхоалагІа хилар Нохч-ГІалгІайчен некдерий команда.

А. ИЗМАЙЛОВ.

Грознерча экранаш тІа

«ТАРАН»

ХІара шера хІана беттаюц аьнна вІашагІбеттаьу тІем тІа дакъа лоацаш хиннанах, дагаух царна шоай къонал, байна доттагІий, новкъостий, дувц шоаех. Цу тайпарча сценарга дІадолалу ригенски кинематографисташа оттадаь «Таран» яха керда картина. Актер а режиссер а волча Цилинский Гунара цу картина сценари язъяьй литовски яздархочун Петкавичус Витаутаса «1979 шерера тавковя тІом» яхача рассказах. «Таран» аьнна фильмах цІи тиллара бахьан да картина турпал Петерис фашистски танкашта духьала ше лаьттача тайпара эпики долчоа, вахарца товш доацачоа таханарча дийнахьа а духьала латташ хилар.

Цу психологически драма ювц лоархІаме йола морально-этически проблемаш. Масала, царех да тІеми ханарчен таханарчен аьха кхелаш шоайла юхха бувзам болаш хилар, дІадаха хІама, ха йицъеш йиле йиш йоацилга, моллагІа хІаман хьисап деш, тергал деш саг хила везилга. Сага дегІах йоахка дика оамалаш, сага декхар, кийчо хьагойт картина.

Дукхача фильмашка ролаш ловзаярах вовзаш вар Цилинский Гунар, хІаьта кино дезарашта из вовзаргва сценарист, режиссер санна.

Кердача картине ролаш ловзаеш ба актераш Р. Аллаберт, А. Лиедскалныня, А. Цилинский, Л. Викмане, кхыбараш.

«КХЕРАМА КИЛОМЕТРАШ»

Из цІи йолаш да французски кинематографисташа оттадаь керда картина. Режиссера Дени Амара цу фильма сценари язъяьй Жан-Пьер Петролаччеца. Кинолента дувц наькъаш тІа машинаш дукха хиларах автотуристаш ва хьежаш болча кхерамах, цунца цхьана хьагойт буржуазии общества карарча хана лоархІамех йола проблема. Фильма турпал йолча Даульеттас сиха хувц автострада тІа шийла корош бола безараш. Фильма автораша яхачох, автострада нах вІашкахувз, шоайла бовзийт вай заман малхбузе.

ЮХА А ЭКРАНАШ ТІА

Юха а экранаш тІа гойтаргья московски кинематографистий «Безаман темах йола фантази» яха музыкальни кинокомеди, А. Марьямова спейарех из картина оттадаьр а Манасарова Аида.

Мюзикла традиционни дола иллеш, ашараш, халхараш хоза товш да безабенкарий уКІаашка. ВІалла шеко а йоацаш ала йиш я фигурин катании езараш из фильм хоза хетаргда аьнна. Цар торо хургья шоашта везавена фигурист хиларал совгІа, картине ла, Овчинников Юрий фигурист хиларал совгІа картине драматически актер а ва.

Ишта, фильме ролаш ловзаеш ба актераш И. Скобелева, А. Акопян, А. Витман, кхыбараш.

В. КОВАЛЕВА.

ТЕЛЕВИДЕНИ

22 ФЕВРАЛЬ
II ПРОГРАММА

16.15 — А. Усманов. «ХьагІара къайлеь». Республикански тюзий театра спектакль (нохчий меттала).
17.05 — Документальни фильм.
17.25 — Къахьегамца хьекъал — сий а хоастам а. «Автоэлектрооборудование» яха завод (гІалгІай меттала).
17.55 — Берашта. Мультфильм.
18.05 — «Сомий, беш бІаьстанга кийчъер». Специалиста хьехамаш.
18.20 — Фильм-реклама.
18.25 — «Нохч-ГІалгІайче гІолле».
18.45 — Киножурнал.
18.55 — «Дунеи халкъашта юкъера обзорени» (гІалгІай меттала).
19.10 — «Май бутт бар из». Художественни фильм.

23 ФЕВРАЛЬ
II ПРОГРАММА

17.35 — «Машар корабе» (нохчий меттала).
17.45 — «Са пачхьалкхен сийце».
18.25 — «Нохч-ГІалгІайче гІоле».
18.45 — «Патриот» (нохчий меттала).
19.30 — «ТІемашка кхелаьр» (гІалгІай меттала).
20.00 — «Бийса дааьъаьла кийла шун, бераш!».

РАДИО

22 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

8.40 — Передачий программа. Хаоттамаш бола хоам (эрсий меттала).
8.45 — «Юртара іуйренаш» (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.25 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачий программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачий программа (гІалгІай меттала).
8.34 — «Хелхарий - лемарий музыка». Дагестана музыкаш (гІалгІай меттала).
9.15 — «Бригадин вопрахи дисциплинеи» (нохчий меттала).
9.30 — «Къона заманхо» яха радиожурнал (гІалгІай меттала).
10.00 — Передачий программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
10.01 — Сийлахь-боккхача Котакон 40 шу дизарга. «Турпалхой цІавхза а бови» (гІалгІай меттала).
10.16 — «Тхога язду». Къахатий обзор (эрсий меттала).
10.31 — «Юрта боахама къахьегамхошта». Концерт (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — Хоамаш.

II ПРОГРАММА

18.00 — А. Покровский. «Доезаш дола мугІараш...». Литературно-музыкальни композици.
18.55 — Е. Долматовски. «Къахьегама сийлен Аллеш». Музыкальни передачи.
19.27 — «ЧІоагІа доше». С. Аушева дувцар (гІалгІай меттала).
19.41 — Иллеш дІаолу Бураев Мовлада.
20.14 — Санъердамо ашараш.

23 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

8.40 — Передачий программа. Хаоттамаш бола хоам (эрсий меттала).
8.45 — «Нохалуш йоацеи легендарники» (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.22 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачий программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачий программа (гІалгІай меттала).
8.38 — «Салташа иллеш эалача хана». Концерт (эрсий меттала).
11.15 — «Октябро кхелар» (гІалгІай меттала).
11.30 — «Лай дина гІулакхаш кхувш латтачарна маслл да» (эрсий меттала).
13.15 — «Барт лайнача дезалех» радиовыпуск (гІалгІай меттала).
15.35 — «ТІема сийлен эстафета» (эрсий меттала).
16.00 — Передачий программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — Дунеи халкъашта юкъера обзорени (нохчий меттала).
16.15 — «Хьона, Даьхе, дІалу из сай догІа». Музыкальни передача (нохчий меттала).
16.45 — «Балха тІа — тІема тІа санна» (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — Хоамаш.

II ПРОГРАММА

18.00 — А. Софронов. «Дийна къонгхаш корабе». Спектакла радиокомпозици.
19.55 — Советски Эскареи ТІема-Форда Флотий Денна кехьаьх концерт (гІалгІай меттала).
20.25 — «Вальсагара вальсага». Концерт.

Хоттам

Тахан республике гІоллеи Грознеи морхаш а йолаш, цхьайолча хана лов а делхаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чІоагІа мух а хьенкхаш хилен фегара температура республике —3 +2, Грозне 0 —2 градус йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча хана лов а делхаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара 3—7 метр чІоагІа мух а хьенкхаш хилен фегара температура бийсана —1 —11, дийнахьа —4 +1 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохкама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кисьмой — 2-56-87; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттен деношка

«Грозненский рабочий» издательства типограф, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92.

СФ05673. Заказ № 837.